

Yksi kesäinen päivä supermarketissa
eli

♥MINÄ♥

OLEN KAIKESSA PAREMPI KUIN SINÄ!

Aikanaan kirjoittajalle esitettiin toivomus, että hän kirjoittaisi psykopatiaan liittyvistä asioista positiivisemmin, sellaisella tavalla, ettei lukijalle tule raskas olo. Kuinkahan se olisi mahdollista, kun kerran olemme tekemisissä niin järkyttävän asian kanssa? Ehkä tämä kirjanen hiukan noudattaa tuota toivomusta, ei positiivisuuden, mutta kylläkin tietynlaisen humoristisuuden välityksellä. Siitä huolimatta kaikki on totisinta totta tuhansille ja kymmenille tuhansille kanssamatkaajillemme.

Supisuomalainen aivopesu

Kirjoitamme jossakin toisessa yhteydessä enemmän aivopesusta. Siitä on olemassa jonkin verran kirjallisuutta. Kun nyt kuvaamme sitä, mitä luonnehäiriöisen uhri joutuu kokemaan, emme suinkaan pyri yleistämään kaikkea, tai halua sanoa, että esim. aivopesu esiintyy tässä yhteydessä juuri sellaisena, kuin se mielletään yleisimmin tunnetussa muodossaan agenttitarinoissa ja valtioiden salaisten palveluiden työkaluna. Etsimme kuitenkin mahdollisimman eläviä kuvauksia ja ilmaisia, jotka selvittävät asiaa tuntemattomille mahdollisimman hyvin sen vaikutuksen, mikä alla lh-persoonan (lh = luonnehäiriö) kanssa elävät ihmiset joutuvat elämään.

Voimme ilman sarvia ja hampaita sanoa, että Maija oli harjoittanut tietynlaista aivopesua suhteessaan Mattiin — kymmenien vuosien ajan. Mitä aivopesu sitten sisältää? Yksi perusseikoista on, että ihmisen oma persoonallisuus pyritään murtamaan tai muuttamaan, ja tilalle tuomaan jotakin sellaista, mikä palvelee alistavan osapuolen tarpeita.

Tiedämme jo aikaisempien kirjoitustemme pohjalta sen ilmiselvän seikan, että lh-persoonana hyvin monella tapaa pyrkii muuttamaan aviopuolionsa, läheisensä tai työtoverinsa juuri sellaiseksi, mitä alistajana mieltää tai haluaa. Tuo pyrkimys ei useinkaan perustu mihinkään järkeenkäypään motiiviin tai päämäärään, ja se tekee asian niin vaikeaksi.

Koska lh-persoonana on melko malttamaton ja helposti kyllästyvä, pitkästyvä, muuttuvat hänen sisäiset yllykkeensä hyvin yllättäen ja nopeasti. Siksi toiselle henkilölle osoitetut vaatimukset ja muuttumisen odotukset saattavat vaihdella lyhyin periodein. Ja juuri siitä syystä emme yritäkään muodostaa mitään selvää kaaviota tällaisen ihmisen toiminnasta tai olemuksesta.

ta. Me kerromme vain siitä, mitä hänen lähellään olevat ihmiset joutuvat kokemaan.

Yksi väistämätön katastrofi

Matti ei lapsuudessaan ole kokenut mitään hylkäämistä tai sellaista seikkaa, mikä selittäisi hänen ajautumisensa avioliittoon Maijan kanssa. Hän vain yksinkertaisesti oli äärettömän yksinäinen sinä hetkenä, kun Maija koki pettymyksen rakkautensa kohteen suhteen. Maija ei voinut sietää hylkäämisen tunnetta, koska ei ollenkaan voinut katsoa olevansa sellainen ihminen, joka voitaisiin torjua. Hänen kävelytyylinsä ja eleensä kertoivat tarkkaavaiselle katselijalle kaiken tämän, ja kun kuunteli hänen puhettaan, tarkkaavainen kuulija saattoi todeta, että tässä ainakin näennäisesti on ihasuttavin, valloittavin ja itsevarmin ihminen mitä ajattella saattaa.

Kukaan ei varmaan koskaan saa tietää, mitä Maijan mielessä todella liikkui sinä hetkenä, kun hän kuniina kesäiltana yhtäkkiä tarttui Mattia kaulasta ja suuteli tätä. Tällaisina hetkinä järki ja järkevyyt ovat kautta historian saaneet kuin nuijaniskun päähänsä ja tuiskahtaneet aivoista läheisiin pensaisiin tai taivaan tuuliin, palaten takaisin aina — ah niin liian myöhään!

Matti oli onnesta läpäillään kun sydämen kaipausta näin yhtäkkisesti toteutui. Ja kun järki oli karkuteillä huumaavien suudelmien ja kiihkeiden käsien aiheuttaman shokin seurauksena, ei miesparka seuraavien kuukausien aikana pystynyt kyseenalaistamaan tätä äkillistä mielenmuutosta, mikä useissa tapauksissa on niin olennainen lh-persoonalle. Miksi Matti nyt kelpasi, näin monen vuoden odotuksen jälkeen, ei vaivannut mieltä juuri nyt, mutta vielä olisi Matti monta monituista kertaa pohtiva sitä mielessään, pääsemättä mihinkään selvään tulokseen!

Piina alkoi jo ennen papin aamenta, mutta miesparka ei sitä sellaiseksi mieltänyt. Maija muuttui hetki hetkeltä aivan toisenlaiseksi kuin mitä oli ollut niinä vuosina, kun hänet oli kohdannut erilaisissa tilaisuuksissa ja juhlallisuuksissa. Maija oli jo aloittanut projektinsa: ”Minä olen todella korkeasti oppinut henkilö, jolla on hyvä virka, ja joka on helkkarin hyvä työssä, vaikka työtoverit eivät sitä huomaakaan! **Minä olen kaikessa parempi kuin sinä!**”

Matti oli monessa suhteessa kätevä ihminen ja oppi uusia asioita huomattavasti nopeammin kuin ikätoverinsa. Hän vain oli melko vaatimaton, hiljainen, jonkin verran sulkeutunut, eikä tuppautunut esille missään tilanteessa — toisin kuin vaimonsa. Ei siis ollut ollenkaan ihme se, että Maijan suorittama aivopesu alkoi tehot. Tähän asti Matti oli vain koulussa ja joissakin työpaikoissaan saanut kokea arvostelua käytöksensä tai joiden työsuoritusten suhteen. Jokainenhan epäonnistuu silloin tällöin, kuka useammin, kuka harvemmin. Mutta nyt Matti ei käytännöllisesti katsoen pystynyt suorittamaan yhtään mitään ilman moitetta. Hän ei milloinkaan aikaisemmin elämässään ollut huomannut olevansa niin tupelo, niin avuton ja epäkelvo yksilö!

Maija katsoi Mattia niin säälivästi, pää kallellaan, suu sievässä hymyssä: ”Voi kultaseni, kuinka sinä

voitkaan olla noin harkitsematon? Onneksi sinulla on vaimona tällainen ihminen, jolla on niin paljon elämäkokemusta!” No niin, tässä selvisi sitten lopullisesti, näin jälkiviisaana, Matin kohtalon kiemurat! Hän oli aina ennen tavalla tai toisella kelvannut tähän elämään, mutta nyt hänen rinnallaan oli vertauskohde vertaansa vailla, eikä mikään hänessä yltänyt sille tasolle, millä kumppani kylpi suotuisuuden valossa!

Maija oli kaikessa parempi kuin Matti — omasta mielestään! Ostoksilla oltaessa — tai puhutaan ensin ostoksille lähtemisestä. Jaksatko, rakas lukija tai kuulija näin syvällisesti tulla mukaan Matin kärsimystariinaan? Ai että kaikki jo kerrottu tuntuu niin tutulta, aivan kuin omasta elämästäsi? Jaksatko sitten käydä lävitse näin hiukan eri näkökulmasta omia joskus kauhistuttaviakin kiemuroita? Hyvä on, alkakaamme kertomalla yksi kauppamatka, yhdistäen keskenään muutamien samankaltaisten päivien tapahtumat, sillä kukaan ei jaksa toistuvasti alkaa alusta.

Kauppamatka

Jo eilen illalla oltiin sovittu, että tänä lauantaina ajettaisiin lähimpään suureen kaupunkiin ostoksille. Koska kaupat menisivät kiinni viimeistään kolmelta, päätettiin herätä aikaisin, sillä koirakin piti ulkoiluttaa ennen lähtöä.

Maijalla oli vapaapäivä, ja siksi Matti lupasi ulkoiluttaa koiran. Kun mies palasi pihalle, olivat makuuhuoneen verhot vielä kiinni. Maija ei siis ollutkaan vielä noussut ylös. ”Maija, kello on jo melkein yhdeksän, kyllä meidän täytyy nyt kiiruhtaa!” Uninen ääni makuuhuoneesta tiedotti, että kyllä tästä vielä ehditään. ”Miksi muuten olit niin kauan koiran kanssa? Olisit keittänyt kahvin valmiiksi, niin lähtö joutuisi nopeammin!”

Matti keitti kahvin, ajaen siinä välillä auton ulostallista ja tarkistaen samalla öljyt ja lasten lähtövalmiuden. Kauppakassit olivat ovensuussa valmiina odottaen vain sitä, että vaimo kertoisi mitkä niistä juuri nyt otettaisiin mukaan. ”Maija, kello on jo vartin yli yhdeksän, kahvi on valmiina ja lapset ovat syöneet puuronsa ja odottavat pihalla.” Ei kuulu minkäänlaista vastausta. Makuuhuoneen ovi on yhä kiinni, ja ovea avatessa kuuluu vaimon voimakas kuorsaus. ”Maija, meidän ei kohta ollenkaan kannata lähteä ostosmatkalle, koska emme ehdi käydä juuri missään!”

Peitot kahahtavat vihaisesti, ja pörröinen pää nousee katsomaan herätyskelloa. ”Hyvänen aika, miksi et herättänyt minua aikaisemmin? Kuinka voit olla noin ajattelematon? Nyhän tulee kiire!”

Kello on jo varttia vaille kymmenen, kun Maija viimeinkin tulee keittiöön. ”Et kai sinä raukkapieni kuvittele lähteväsi minun kanssani ostoksille tuollaisissa housuissa?” Hämentynyt mies luo katseensa alaspäin eikä näe mitään moitteen sijaa housuissaan. Mutta yksi silmäys vaimoon riittää. Tämä on pukeutunut todella elegantisti ja pannut jalkaansa korkokengät. Kun miehen katse viipyy punaisissa ”piikkareissa” ja satiinisukkahousuissa, ehtii huippunopea ja älykäs vaimo jo selittämään: ”Kaipa nukuit viime yönä

hyvin, sillä minä olen niin tavattoman väsynyt. Minä en mitenkään jaksa ajaa, enkä voisikaan tällaiset kenkät jalassa. Et kai halua, että kotiin tultuamme olisin aivan väsynyt?”

Matti oli jo tottunut tällaiseen. Hän oli aina väsynyt, sillä häntä vaivasi useampikin sairaus, mistä jokainen vähensi tai heikensi yöunen määrää ja laatua. Jos Matti oli väsynyt, Matti ajoi, jos Maija oli väsynyt, Matti ajoi. Mutta vaimo ei muistanut miehen ajaneen, vaan kertoi yhä uudelleen ystävättäriilleen ja perheen tuttaville siitä, kuinka auton mittariin kertyi sellainen määrä kilometrejä hänen hoitaessaan perheen asioita. ”Kuule Maija, minähän olen ajanut nyt useamman viikon ajan joka paikkaan. Minusta olisi joskus mukava vain katsella maisemia.” ”Voi hyvänen aika sentään, sinähän olet aivan mahdottoman huonomuistinen. Viime viikollakin minä ajoin, kun se suuri moottoripyörä melkein törmäsi kylkeemme, ja minä penkereelle ajamalla vältin vakavan onnettomuuden! Onneksi vaimonasi on näin taitava kuljettaja!”

Historian kirjoja kirjoitetaan uudelleen

Matti muisti tilanteen. He olivat tulossa vaimon veljen mökiltä. Maija oli siirtämällä siirtänyt lähtöä, ja niinpä heille oli tullut tavaton kiire, sillä vaimolla oli illalla tärkeä liiketapaaminen. Auto oli jo valmiiksi pakattu ja lapset istuneet takapenkillä melkein puoli tuntia. ”He niin harvoin olivat Maijan sukulaisissa, eikö mies käsittänyt ollenkaan vaimon tunteita? Tästä puhuttaisiin vielä kotona! Matti ajatteli vain itseään ja omia asioitaan!” — Mies ajatteli vain sitä, että nyt olisi ajettava tuhatta ja sataa, jos vaimo mieli ehtiä hallintoneuvoston kokoukseen!

Kun mikään ei tuntunut tehoavan, istuutui Matti autoon ja käynnisti sen. Vaimo keikkui kuistilla tuolin reunalla (osoittaakseen käsittäneensä lähdön olevan lähellä) ja puhui käsillään huihtoen veljen vaimon kanssa. Kyllä, kyllä, kello oli todellakin niin paljon! Vaimo uskoï sukulaisen hätäantynyttä katsetta ja tajusi ajan kuluneen niin nopeasti. Mutta vessassa oli vielä käytävä! Meikki korjattava! Juostava rantaan pesemään kädet!

Auto oli käynyt jo hyvän tovin, kun koko huvilaväki kokoontui auton ympärille. ”Hyvä mies, tule pois sieltä ratin takaa! Nyt on sellainen tilanne, että minun on ajettava!” Maija tunki takapuoltansa penkille jo ennen kuin Matti oli ehtinyt liikahtaakaan. Turvavyö oli sisään tunkevan vaimon takapuolen puristuksessa, ja tämä kivahti äänekkäästi kun mies tunki kätensä väliin päästäkseen irti. Jalka osui vaihdekeppiin ja auto sammui nytkähtäen.

Maija oli selin viereiselle penkille selvinneeseen Mattiin, joka hyvin voi kuvitella vaimon kasvoilla olevan ilmeen tämän hengästyneenä (mistähän ihmeestä hengästys tuli?) todetessa: ”Nyt varmastikin ymmärrät, Tarja-kulta, mitä minä joudun kokemaan noin kömpelön miehen kanssa! On se sentään hyvä että minä pystyn huolehtimaan kaikesta.”

Maija hymyili ja heilutti ja käänsi virta-avainta. Jalat liikkuiivat levottomasti polkimilla ja auto nytkäh-

ti rajusti sammuen jälleen. Matti ei uskaltanut katsoa sivulleen ja puristi suutaan krampinomaisesti kiinni. Hän tiesi tarkalleen, minkä ilmeen vaimo häneen kohdisti huulet yhtenä viivana. ”Turpa kiinni” voidaan kuuluttaa niin monella tapaa, sanoittakin! ”Tästä ei sitten koskaan puhuta!” Auto sammui pihalta ylös joltavassa nousussa vielä kerran, ennen kuin he selvisivät kylätielle.

Matti ei muistanut yhtään ainoata kertaa, jolloin Maija heidän yhteisillä lähtemisillään olisi ollut ajoissa. Ei auttanut, vaikka mies loma-aikana olisi valehdellut tarpeellisen lähtöajan tuntien tai päivien päähän todellisesta. Maija oli aina myöhässä!

Maija loi katseen rannalla vilahtavaan huvilaan päin, ja kun oli vakuuttunut siitä, ettei sieltä enää näkynyt tielle, pysäytti auton jyrkkään mutkaan, jonka tienvarret kasvoivat korkeata heinää. ”Nyt sinä ajat, minä olen niin väsynyt!” Maija seisoj jo tiellä. Matilla oli kova kiire rattiin, sillä selvästi kuului raskaan moottoripyörän ääni. He ehtivät ajaa muutaman kymmentä metriä, kun Maija kauhistuneella äänellä kiljui: ”Joku hullu ajaa päälle, varo!” Matti sai auton juuri ja juuri riittävälle ruuhokaistaleelle tien vieressä, kun valtava sivuvaunullinen moottoripyörä hurautti ohitse.

Illalla myöhään veljen vaimo soitti juuri kun Maija hengästyneenä oli ehtinyt ovesta sisään. Kaikki ei kokouksessa ollut mennyt vaimon mielen mukaan ja tämä oli hyvin väsynyt. Hyvin usein vaimo kätki hermostuneisuutensa ja epäonnistumisensa tunteen väsymykseen. Tai flunssaan. Hän oli usein pois työstä flunssan takia. Työpaikalle soittaessaan hänen äänensä rahisi nuhaisena ja yskänpuuskat keskeyttivät selityksen useaan kertaan. Häntä kehoitettiin parantamaan itsensä ja tulemaan sitten töihin kuntoutuneena. Koko sinä päivänä ja seuraavina maapallon pyörähtämisen hetkinä ei hänestä mitenkään voinut havaita sairautta, paitsi kun joku soitti tai piipahti käymään.

Nyt Maija siis oli väsynyt, mutta veljen vaimon ääni sai hänet täyteen intoa ja hyväntuulisuutta. Voi kun oli ollut ihana retki, voi kun oli ihanaa kun oli sellaisia sukulaisia! Oliko hän ehtinyt kokoukseen? Oli kyllä, vaikka oli joutunut ajamaan ylinopeutta. Mutta mitä kauheaa olikaan tapahtua pian huvilalta lähdettyä! Onneksi Maija oli niin hyvä kuljettaja, että oli ehtinyt välttää niin kauhean onnettomuuden! Seuraavalla kerralla olisi lähdeävä aikaisemmin, kunhan vain miehen saisi nopeammin autoon, kun se on niin hidas ja unohtavainen. Olisivathan he ehtineet aikaisemmin tien päälle, ellei mies oli unohtanut tavaroitaan huvilalla ja jos ei lasten olisi vielä viime hetkellä tarvinnut juoksuttaa miehen pyyhettä niin kiireisen lähdön keskellä!

Totta oli, että perheen pienimmäinen oli huomannut kuivausnarulla vieraan näköisen pyyhkeen ja heittänyt sen takaikkunasta auton sisään.

Jälkeen päin oli todettu, että se ei lainkaan kuulunut Matille, olihan vain samanlainen kuin mitä perheellä oli jo ennestään. Maijan mielestä sitä ei kannattanut palauttaa, olisihan se aika noloa. Ja ainahan heillä oli käyttöä uudenkarheille pyyhkeille!

Matti oli jälleen kerran ymmällään, vaikka oli jo niin tottunut kaikkeen tähän. Hän oli oikeastaan aivan liian väsynyt kaikkeen hosotukseen ja väärin syytöksiin, historian uudelleen kirjoittamiseen. Mutta ajoittain terve järki sai tarpeeksi tilaa, ei ikävä kyllä auttaakseen, vaan lisätäkseen miehen sisällä vallitsevaa kaaosta. Hän oli aivopesun uhri, vaikka ei sitä niinä vuosina tajunnutkaan. Kun Maija vuodesta toiseen muisteli tätäkin tapahtumarikasta päivää, ja kertoi sen yhä uudelleen juuri sellaisena kuin hän sen itse muisti, vahvistui Matin koko perhepiirille tuottaman ahdistuksen laajuus. Kuinka kauan Maija olisi kestävä tällaista elämää niin kypsymättömän ihmisen kanssa? Kuinka hän olikaan ajautunut avioliittoon näin lapsellisen miehen kanssa?

Päästäköhän kauppaan ollenkaan?

Voi hyvänen aika, meidänhän piti suorittaa kauppatatka lähikaupunkiin! Mutta oli varmaankin hyvä kertoa tämäkin päivä, jotta ymmärtäisimme paremmin sitä pettymystä, joka vallitsi vaimon sisimmässä.

Lähdön oli pitänyt tapahtua jo reilu tunti sitten, ja nyt Matti joutui vaihtamaan housuja.

Matti oli jo ajanut melkein tunnin, kun vaimo tuskitteli, ettei millään ehtisi siihen ja siihen liikkeeseen, kun heidän lähtönsä oli niin kovasti viivästynyt sen takia, että mies oli mennyt vaihtamaan housuja! Matti yritti selittää, itselleenkin käsittämättömästä syystä jälleen kerran, ettei hänen housujen vaihtoonsa ollut mennyt kuin kaksi minuuttia. ”Yritätkö sinä Matti jälleen kerran syyllistää minua! Minä olen niin kyllästynyt siihen, että sinä aina kaikesta syytät minua! Kuinka kukaan naisihminen voi kestää tällaista?”

Äiti huusi jälleen kerran niin että kasvot olivat tulipunaiset.

Lasten keskustelu takapenkillä oli vaiennut, ja kumpikin oli nukkuvinaan. Nyt olisi ollut viisainta, jos Matti olisi ollut hiiren hiljaa, mutta hänen sisäinen kamppailunsa oli liian kova. ”Kuule nyt, Maija, etkö sinä yhtään muista miten aamu meni...” ”Huudatko sinä minulle? Kyllä sinä olet aivan kauhea ihminen, kun tuollaisella tavalla puhut minulle, joka pidän huolen näin suuresta perheestä ja tarvitsen paljon unta! Ilman minun palkkaani me emme millään tulisi toimeen! Minä olen nyt niin huonolla tuulella, että on sama vaikka ajaisimme takaisin kotiin, kun minä en koskaan kelpaa sinulle!”

Matti polkaisi jarrut pohjaan, toki tarkistettuaan ettei ketään ollut takana. Lapset tiesivät, että nyt ajettaisiin takaisin kotiin, mutta sitä he eivät mitenkään voineet sallia juuri nyt, kun heille oli luvattu ostaa Citymarketin tarjouksesta uudet sikahalvat ilmapatjat. Kumpikin itki ääneen. ”Katso nyt, mitä sinä saat aikaan, lapsiraukatkin saavat niin kärsiä sinun käytöksestäsi! On entistäkin selvempää, ettei sinusta ole lastemme kasvattajaksi, kun olet noin epävakainen ja vaarannat kaikkien turvallisuuden ajamalla tuollaisella tavalla!”

Mitä Matin olisi tullut uskoa ja mitä ei, sitä hän ei enää tiennyt. Kaikki menneisyyden tapahtumat kirjoit-

tettiin muistiin täysin eri tavalla, kuin mitä hän itse pystyi muistamaan. Osa häntä tajusi kaiken vääryyden ja epäoikeudenmukaisuuden, mutta osa oli alkanut uskoa kaiken hänelle kerrotun, koska sitä oli toistettu vuodesta toiseen, ja nyt jo vuosikymmenestä toiseen. Mutta lasten takia hän oli kaiken kestänyt, ja olisi kestävä vielä ainakin siihen asti, kun lapset olisivat vähintään kuusitoista. Lasten takia hän nytkin äärimmäisten sisäisten ristiriitojen repimänä ohjasi auton kohti naapurikaupunkia.

Maija oli todella tuhtunut punaisissa kengissä ja punaisessa, lyhyessä hameessaan. Hän järjesteli hermostunein käsin hameen laskoksia ja hetken päästä veti hametta ylöspäin, niin että suhteellisen hyvän näköiset sääret tulivat näkyviin, kiihottavan paljon. Seksikkäästi kiiltävät satiinisukkahousut korostivat vaikutusta. Oliko tämä kaikki tarkoituksellista vaiko vain alitajuista? Ihailiko Maija itse mielestään upeita sääriään tämän kaaoksen keskellä ikään kuin jonkinlaisena lohdutuksena, vai tahtoiko hän viestittää miehelleen: ”Katso nyt, kuinka upea vaimo sinulla on! Näin hienoja sääriä et pääse illalla tai ehkä koskaan silittelemään, jos et tiedä miten minua kohtaan tulee käyttäytyä.”

Tämä lisäsi Matin huonoa oloa. Koska heillä ei ollut mitään todellista henkistä yhteyttä, yksinkertaisesti siitä syystä, ettei Maijassa ollut pisaraakaan empaattisuutta häntä kohtaan, perustui kaikki heidän hyvä tunteensa — ajai, sitä ei millään kehtaisi ääneen lausua tai kenellekään sanoa — niihin harvoin seksihetkiin, jotka onnistuttiin luovimaan lävitse ilman että Maijan mieleen palautuivat kaikki hänen omaan historian kirjansa kirjaamat negatiiviset asiat Matista. Se riippui aika suuresti heidän huppelitilansa vahvuudesta. Oli turha kuvitellaakaan mitään seksuaalista Maijan kanssa ilman jonkinlaista alkoholimäärää!

Oli odotettava niin kauan, että vaimo oli oikeassa tunnelmassa. Voitaisiinko kuvitella, että Matti niin sisäisesti rikkinäisenä ihmisenä olisi malttanut tunteita vain seurata ja katsella Maijan täyttävän omaa lasiaan? Ei, ei mitenkään, sillä jos mies ei olisi osallistunut sen hetkiseen tapahtumien kehitykseen, olisi hän ollut kelvoton mies. Alkoholit ei sopinut hänelle ollenkaan, sillä maksa-arvot osoittivat jo hälyttäviä merkkejä. Maija tiesi sen, mutta se ei merkinnyt hänelle muuta kuin sitä, ettei mies oikein ollut kykenevä huolehtimaan edes omasta terveydestään!

Joku ohitti heidät aivan liian läheltä, ja vaimo suuttui entisestään. Ensin hän loi murhaavia katseita edellä kiitäväan autoon, ja hetken päästä sätti Mattia huolimattomasta ajosta. ”Nyt sinä tietysti mietit, oliko tuo edellä ajava mies tai nainen! Sinä olet sitten aivan käsittämätön ja ilkeä ihminen! Takuulla ajattelet jälleen kerran, että taas siinä naiskuski töppöilee!”

Matti puri hammasta yhteen ja tuli hetkessä paremmalle tuulelle. Tämähän oli kuin suoraan ”Pokka pitää” -sarjasta, ja Hyasintti istui siinä vierellä, väsyttäen itsensä seuraamalla miesparan ajoa ja jälkeenpäin kuvitellen itse ajaneensa — sillä oikealla ja täydellisellä tavalla!

Vuosien kuluttua Matti oli hyvin ristiriitaisissa tunnelmissa muistellessaan tätä kaikkea, ennen kaikkea kun näki televisiossa erilaisia farssisarjoja. Niissä ei ollut oikeastaan mitään uutta, vaan mitä hulluimmatkin asiat hän oli kokenut niin Maijan kuin työpaikkansakin piirissä. Pitäisikö siis nauraa vai itkeä?

Oli itsestään selvää, että ensimmäiseksi oli ajettava Citymarketiin, muuten ei olisi mitään rauhaa lasten taholta.

Miehet ovat niin ajattelemattomia!

Koska oli kesäkuun lauantai, oli parkkipaikka täpösen täynnä, ja Maija hermostui entisestään. Matti oli niin tyhmä, ettei huomannut jälleen kerran ajoissa tyhjiä paikkoja, jotka eivät sitten todellisuudessa olleetkaan tyhjiä, vaan niissä oli joku pieni, vanha, ruosteinen, paljon huonompi kuin heidän autonsa. Oli se sitten inhottavaa, että ihmiset tuollaisilla autoilla tulivat ostoksille juuri nyt, kun vaimolla oli niin tärkeitä asioita hoidettavana! ”Voi kauhistus, kuinka läheltä sinä ajoit, etkö sinä yhtään osaa arvioida etäisyyksiä?” Kummankin puolen autoa oli niin paljon tilaa, että ovet voi huolelta avata sepposen selälleen!

Kuten jo mainitsimme, eivät ihan kaikki nämä asiat tapahtuneet juuri tuona päivänä, mutta vaivaa säästääksemme yhdistämme ne tälle päivälle. Toisaalta, rehellisyyden nimessä... uskaltaisimmeko sanoa, että jonakin valittuna päivänä tapahtui vieläkin enemmän, paljon enemmän, kuin mitä rohkenemme kertoa?

Matilla oli jo nälkä, ja rahvaanomaisena miehenä hän kaivoi taskustaan kuusi markkaa ja osti myyntikojusta marketin edessä makkaran. Maija ei sanonut mitään suullaan, mutta katse kertoi: ”Juurihan me söimme aamiaista, vatsan täydeltä, etkö sinä ikinä opi kuinka vaarallista rasvaa makkaroissa on?” Hän itse oli syönyt aamiaisensa tuntia myöhemmin kuin muut. Maijan älykkyys ja hoksottimet eivät olleet sentään niin korkeata tasoa, että hän olisi havainnut Matin katseen siirtymisen hänen persauksiinsa ja hameen vyön alta pullottavaan mahapoimuun.

Jos ihminen on pantu elämään farssin keskellä, ei hän aivan luonnon lakien mukaan jossakin vaiheessa enää erota todellisuutta fantasioista. Hän oli todellakin kuin Sancho Pansa Don Quijoten aseenkantajana ja palvelijana!

Marketin eteiskäytävässä oli useita myyntipöytiä. Yhden edessä seisoivat kaksi Matin tuntemaa naishenkilöä, kumpikin noin kymmenen vuotta Mattia vanhempia. Nämä alkoivat keskustella Matin kanssa. Sen sijaan että olisi lasten kanssa mennyt ostoksille, tarttui Maija lujasti miehen kainaloon ja sanoi: ”Hyvää päivää, rouvat, meillä on nyt todella kova kiire!” ja tempaisi miehen mukaansa.

Seuraavan pöydän takana, esittelemässä partiotoimintaa, oli yksi Maijan firman johtavista henkilöistä. Matti jäi käytävälle seisomaan suu auki. Maijan tuttava tuli pöydän takaa juttelemaan lastenkin kanssa, eikä Maijalla ollut kiirettä minnekään. ”Kyllä ne patjat ehditään ostaa, äidillä on nyt tärkeämpää tekemistä!”

Matin tuttavanaiset tulivat kohdalle ja loivat tähän ymmärtäväisen, joskin hämmästelevän katseen. He olivat melko älykkäitä ihmisiä, joskaan ei kai yhtä älykkäitä kuin Maija. He taisivat ymmärtää.

Ilmapatjat olivat niin halpoja, että hyvin monella ulos menevällä oli sellaisia kärryissään. Lapset olivat jo aivan toivottomia. ”Isä, isä! Voi isää!” Matti lähestyi kiihkeästi puhuvaa vaimoan ilmoittaakseen, että hän menee lasten kanssa ostamaan patjat, ennen kuin ne loppuvat. Ja nyt Maija teki sen, mikä oli yksi raivostuttavimmista piirteistä hänessä. Hän pani sormensa siihen korvaan, mikä oli Mattiin päin ja päättään kääntämättä jatkoi puhumistaan. ”Helkkari, helkkari ...kele.” Jos Maija teki sen kotona ollessaan puhelimessa, saattoi sen jotenkin sietää, niin nöyryyttävää kuin se olikin. Ei Matti olisi kesken puhelun tullut sanomaan jotakin, jos se ei olisi ollut tärkeää! Nyt hän menisi lasten kanssa etsimään patjat ja saisi sitten jälkeinpäin kymmeneen kertaan kuulla, kuinka he olivat jättäneet vaimoparan yksin, ja kuinka tämä sitten tuntikautia sai etsiä perhettään niin korkeakorkoisissa kengissään!

Päivä oli pelastettu lasten kannalta. Matti nosti kärryihin neljä patjaa, tietoisena jälleen kerran siitä, että saisi taas kuulla parannussaan huikentelevaisuudesta. Patjat olivat sikahalpoja, vaikka olivatkin laaturavaraa. Niitä sai nyt periaatteessa neljä sillä hintaa mitä normaalisti piti maksaa yhdestä vähän laadukkaammasta erikoisliikkeessä. Mutta tällaista säästävyyttä Maija ei voinut sietää toisissa ihmisissä, koska vain hänellä oli todellinen taju järkevistä rahankäytöstä. Jos Matti osti tukkumäärän sellaista, mistä vaimo todella piti, saattoi hän saada kiitostakin, mutta jos ostettu oli enemmänkin Matin tai lasten makuun, niin ”oh” ja ”ai” ja ”huh” ja ”voi voi”. Eikö se mies milloinkaan opi kohtuullisuutta?

Perheen tulot eivät olleet menoihin nähden mitenkään suuret, ja juuri Matin ostamat ”liialliset” määrät olivat usein osoittautuneet pelastukseksi niinä hetkinä kun kaupat jo olivat kiinni. Useimmiten kuitenkin näissä onnistuneissa tilanteissa Maija oli sataprosenttisen vakuuttunut siitä, että juuri hän oli nämä tuotteet kotiin kantanut, tai ainakin kehottanut niitä ostamaan. ”Voi hyvänen aika, Matti-parka, voitko sinä olla noin huonomuistinen?” Siinä oli miehellä miettimistä! Oliko hän todella niin huonomuistinen, valehteliko vaimo, muistiko väärin, vai oliko nähnyt unta?

Alamme jo vähitellen huomata näin maallikon kannalta, mitä aivopesu on. Alamme jo huomata, että Matti on aivan riittämätön henkilö osallistuakseen tähän elämään niin hienostuneen ihmisen kanssa, kuin mitä Maija on, ja tietysti lapset, jotka ilman muuta ovat perineet hänen erinomaiset geeninsä. ”Voi hyvä Jumala, armahda ettei niin olisi!”, huokaisi mies todella usein.

Koiranvirkako?

Matti oli jättänyt lapset elektroniikkaosastolle pelaamaan Nintendo-peliä. Ruokaosastolla esitteli terveismehuja sellainen nuorehko nainen, jonka näkemi-

nen — ah, ja voi, ja oih — sai sisäisen sulamisen aikaan tässä niin kovia kokeneessa maan matkaajassa. Kyllä hänen järkensä sanoi, ettei tuon näköinen ja tuon ikäinen hänen kanssaan minnekään lähtisi, kun sormessakin näytti olevan sormus, juuri siinä, siinä sormessa jossa sen ei pitäisi olla! Ja mikä kauheinta, tämä nainen katsoi Mattiin niin kauniisti ja puhui aivan oikeasti arvostavalla tavalla, niin että mies jäi kuuntelemaan esittelyä. Miksi, miksi, miksi tuhat kertaa...? Matti mietti jälleen viidettä miljoonaa kertaa, millaista olisi elää edes vain viikkokin jonkun normaalin ihmisen kanssa, jonkun sellaisen, joka edes hetken pitäisi häntä ihmisenä?

Matti ei ollut ollut ihminen kaikkina niinä vuosina, mitä oli elänyt Maijan kanssa, eikä ollut sitä nytkään, sillä parin pakastearkkurivin takaa kuului julmistunut komento: ”Sinulla ei ole mitään tekemistä siellä, tule heti pois!”

Matilla ei ollut rohkeutta nähdä ympärillä olevien ihmisten katseita, saati sitten sitä, miten esittelijä reagoi. Hän tunsu itsensä uroskoiraksi, joka yllätettiin haistelemasta naaraskoiran jätöksii. Hänellä ei ollut mitään ihmisarvoa, vaan hän oli huonommassa asemassa kuin heidän koiransa, joka ei koskaan ollut haukkunut häntä — ainoa joka ei koskaan ollut haukkunut häntä!

Matin mieleen palautui yksi kaikkein koskettavimmista tapahtumista hänen elämässään. Jo noina vuosina hänet oli vakuutettu mitättömyydestään, etenkin kun oli muutaman vuoden ajan ollut työkyvyttömänä ja perhe oli elänyt vaimon tuloilla.

Se oli kevättalvea, kun he jälleen kerran ulkoiluttivat yhdessä perheen koiraa, Nessua. Koirassa oli useampaa rotua, ja perimänä oli selvästi vastustamaton halu juosta jäniksen hajun perässä. Siksi koiraa ei usein uskaltanut päästää irti, sillä oli todella inhottavaa hikisenä juoksennella pitkin metsänreunoja Nessua huudellen. Nyt kuitenkin Maijan suuri lempeys tuli esiin mieltä liikuttavalla tavalla, kun hän metsän reunassa päästi koiran talutushihnasta. ”Kyllä se ei mene kovin kauaksi, kun sitä koko ajan huutelee.”

Kun talutushihnan saattoi työntää taskuun, pyöritelti Maija käsivarsiaan kuin tuulimyllyt Don Quijoten tarinassa, hengitteli syvään ja astui eteenpäin pitkin askelin. Hän halusi jälleen kerran näyttää, kuinka hyvässä kunnossa hän oli verrattuna vierellensä, tai hiukan jäljessä astelevaan mieheen, joka sairasti niin montaa vaivaa. ”Nessu, Nessuu!” Koiraa vilkaisi emäntäänsä päin ja jatkoi jolkotustansa aivan metsän reunassa.

Mattikin jollakin tapaa nautti koiran puolesta, ja hetken kuluttua lempeästi huusi tälle: ”Nessu! Nessuu!” Maija heilutteli käsiään ja sanoi: ”Älä turhaan huuda, kyllä se sieltä tulee!” Ei mennyt hetkeäkään, kun Maija jälleen kerran kutsui koiraa. Puhuttiin tuskin mistään, sillä Matti oli todella väsynyt, kun oli nukkunut niin huonosti edellisenä yönä. Illalla hän oli pitkään istunut olohuoneen sohvalla vilttiin kääriytyneenä ja katsellut katuvalojen heijastuksia lasissa ja puiden oksilla. Tuuli jonkin verran, ja joko lamput tai niiden heijastimet liikkuvat hiukan. Matti itki jälleen

kerran yksinäisyyttään, joka oli pahempaa kuin oikea yksinäisyys. Hän ei kohta enää tietäisi kuka on, kun taas hänen kiusaajansa esiintyi entistä päättäväisemmin ja energisemmin, muutti jopa ääntään sellaisella tavalla, että Matin oli vaikea hallita ilmeitään.

Kun oli vielä jonkin matkaa sinne, missä käännyt-täisiin takaisin, huusi Matti jotenkin yhteiseen asiaan osallistuakseen: ”Neessuu! Nessuu!” Maija vastasi heti koiran sijasta ja tokaisi: ”Älä turhaan huuda, kyllä se sieltä tulee!” Nyt Matti viimeinkin tajusi asemansa. Niin hullulta kuin se tuntuikin, koki hän täydellisen kelvottomuutensa. Hän ei ollut edes arvollinen kutsu-maan heidän koiraansa, sillä nyt jo heti vaimo huuteli koiran nimeä mitä lempeimmällä äänellä!

Alemmuudentunne kasvaa kasvamistaan

Matti häpesi todella suuresti tässä tavaratalossa. Kuinka moni oli kuullut, mitä vaimo oli huutanut? ”Sinulla ei ole mitään tekemistä siellä!” Se oli kautta aikojen ollut Majjan asenne häntä kohtaan, kun hän tapasi feminiinisiä tuttaviaan, joita ei ollut monta. Matti oli usein nähnyt vaimonsa loistavat silmät ja sä-teilevät kasvot, kun tämä oli puhunut aivan vieraiden miesten kanssa. Siinä ei ollut mitään pahaa, koska hän oli niin tärkeä henkilö etenkin työpaikallaan — itse asiassa koko firman tulevaisuus oli hänestä riippuvai-nen, vaikka nuo pahuksen työtoverit eivät sitä käsittä-neetkään! Hän oli ehdottomasti paras työntekijä fir-massa! Paras, paras!

Mutta niin kuin useimpien Ih-ihmisten seurassa pätevät aivan eri lait häiriintyneen ja uhrin kohdalla, niin sai Mattikin kokea aivan kohtuutonta vääryyttä melkein päivittäin. Hän ei muistanut edes yhtä ainoata kuukautta, joka olisi kulunut jollakin lailla normaalilla tavalla. Vähintään kolmen viikon välein, joskus monta kertaa kuukaudessakin, Maija oli pitänyt sellaisen rä-hinän, että he aivan omasta tahdostaankin olivat muu-taman kerran vaihtaneet paikkakuntaa, ennen kuin hei-tä olisi uhattu hädöllä. Ja kaikki oli Matin syytä, sillä eihän kukaan nainen käyttäydy sellaisella tavalla, ellei mies ole siihen syyllinen!

Matti ei saanut olla missään tekemisissä muiden naisten kanssa. Ei hänellä ollut mitään tarvettakaan flirttailuun, sillä eihän hän uskaltanut sitä yrittääkään, etenkin kun oli jo itsekin alkanut uskoa, ettei kukaan muu nainen olisi niin uhrautuvainen ja epäitsekäs huoliakseen hänet, kuin hänen oma Maijansa, joka ei mistään syystä suonut heille tulevan avioeroa.

Yksi asia Mattia oli kummastuttanut monen vuo-den ajan. Jos vastaan tuli erikoisen viehättävä nainen, etenkin hyvin vähäisissä pukeissa, ei mies voinut väit-tää sen jäävän ilman mitään vaikutusta. Jokin hänessä sykki kuin sanelukone toistoasennossa, ennen kuin poljinta painetaan uudelleen: ”Millaistahan olisi elää normaalin ihmisen kanssa?” Millaista olisi elää jon-kun tuollaisen vähän heitukaltakin tuntuvan ihmisen kanssa? Olisiko sellainen ihminen paha ja tuhoaisi Matin kaltaisen kiltin ihmisen ensi tilassa?

Piti sanoman, mikä Mattia ihmetytti. Maija ei sitä takuulla huomannut, mutta hyvin usein kysyi miehel-

tään: ”Huomasitko sen ja sen naisen siellä?” Maija kiinnitti naiseen paljon enemmän huomiota kuin Matti! Eikä vain vaatteiden takia!

Koko heidän ympäristönsä piti Maijaa hyvin hurs-kaana ja siveellisenä ihmisenä, todellisena perheenäi-din perikuvana. Kukaan ei todellakaan pystyisi pitä-mään parempaa huolta niin vajavaisesta ja puutteelli-sesta miehestä, kuin mitä Matti oli! Niin puhelias, oi-keastaan puhesairas Maija oli, että hän ei ollut aivo-pessyt ainoastaan Mattia, vaan kaikki ystävättärensä ja myöskin miespuoliset lähimmäiset!

Maija oli vakuuttava esiintyjä, ja tuskin kukaan hänen kuulijansa olisi uskonut heidän elämänsä kulis-sien takaista maailmaa. Maija oli loistava näyttelijä kulloisenkin naamionsa takana. Hän oli energinen, kaikkensa antava.

Kuka uskoisi, jos Matti kertoisi, että nyt heidän tuli ostaa sähkölamppuja ja teräsnauloja, jotta hän voisi vaihtaa rikkoutuneet lamput ja ripustaa Majjan saamat koruommentaulut. Maija ei ollut varmaankaan milloinkaan vaihtanut yhtään lamppua heidän yhteisen elämänsä aikana. Maija ei edes halunnut tietää, missä mies piti työkalujaan, saati sitten vasaraa ja kiviseinä-nauloja. Miehen tehtävä oli huolehtia kaikesta.

Mitä Maija sitten työnsä ohella teki, kun oli niin väsynyt kodinhoidosta? Hän laittoi silloin tällöin pyy-kin pesukoneeseen, etenkin kun itseltä olivat puhtaat vaatteet loppumassa. Mutta usein ei hänen täytynyt sitä tehdä, sillä lapsilta oli jatkuvasti alusvaatehylly tyhjä. Oli selvempääkin selvempää, että nämä syvään huokaisten menivät pesuhuoneeseen ja täyttivät ison koneen, joten kaikkien pyykki tuli pestyä. Täytti Mai-ja silloin tällöin astianpesukoneenkin, ja väsyi siitäkin jo huolestuttavalla tavalla. Ruokaa hän laittoi melko usein, koska Matti ei sitä taitoa omannut. Onneksi, tarkoituksella. Sillä jos hän sen olisi osannut, olisi Majjalle tuskin jäänyt mitään tekemistä. Siivous suori-tettiin sen verran harvoin, ettei se ollut luettavissa per-heen ongelmiin.

Maineikas kyläteatteri

Kun sukulaisia oli kylässä, oli Maija aivan sanoin-kuvaamattomalla ahkeruudella mukana niin Matin kuin lastenkin askareissa, todeten huokaisten ja iloi-nen mieli kasvoillaan: ”Näin sitä meillä ahkeroidaan!” Sanomattakin on selvää, että etenkin vanhemmat su-kulaiset säälivät perheenäitiraukkaa, jolla oli niin pal-jon ylimääräisiä velvollisuuksia. Ylimääräisiä? Kaikki kotiin liittyvä oli ylimääräistä?

Maijan ulkokultaisuus ja esittäminen oli aivan sa-noinkuvaamattoman irvokasta ja tekisi mieli sanoa ”brutaalia”. Usean kerran he olivat menossa sukuloi-maan, kun matka kului jatkuvassa kinastelussa ja ri-i-dassa. Eihän haitannut mitään se, jos takapenkillä istui pari alle viisivuotiasta lasta. Eiväthän nämä ymmärtäi-si mitään näistä aikuisten asioista! Maailmankaikkeu-den tyhmintä ajattelua! Ei auttanut mitään, vaikka Matti yritti hillitä vaimon kiihkoa. Eivät lapset mitään ymmärtäisi! Katse takapenkille lasten itkuisiin ja jär-kyttyneisiin kalpeisiin kasvoihin olisi kertonut jotakin

aivan muuta, mutta jos ei kerran ole empatiaa tai toisen asemaan asettumisen kykyä, voidaan kävellä rautakengin siellä, minne enkelitkin menevät ilmassa liidellen.

Mitä enemmän mummola tai sukulaispaikka lähenei, sitä kiivaammaksi saattoi Matin sättiminen muuttua. Mutta korttelin päässä, tai kahden, vaimo alkoi nykiä takkiaan kiinni ja oikoa tukkaansa. Ilme helpotui ja suu pysyi kiinni siihen asti, kun astuttiin sisälle. Tuskin ehdittiin päällystakit riisua — lapset saivat itse riisuutua jo aivan pienenäkin — kun Maija istuu Matin viereen ja sivelee hellästi tämän tukkaa kehuen sitä, kuinka suloinen mies hänellä on. Miksikähän ei oksennuskyky kuulu elämään yhtä luonnollisena kuin nauru tai itku? Saisi siinä pahan olon hetkellä pärskäyttää mahan sisällön juuri sopivaan paikkaan!

Kauneuteen liittyvä järkytys

Matti asettui kuin piiskattu koira Maijan vierelle ja katsoi tämän ostoskärkyyn. Esitteitä, kaksi kaunista, suloista, taidolla muotoiltua voiderasiaa. Lapset melkein törmäävät kärryllänsä äidin jaloille, ja tämä osoittaa suuttumusta. Hyvänen aika, neljä patjaa, kenelle ne kaksi ylimääräistä on? ”Äiti hyvä, etkö sinä osaa laskea? Meitähän on neljä, jokaiselle oma, niin saamme leikkiä merirosvoa!”

Maija ei katso hintaa, vaan liiallista määrää, vaikka itse pitääkin ilmapatjan kanssa kellumisesta, ajattelelatta ollenkaan jompaakumpaa rannalla haikailevaa lasta, joka odottaa omaa vuoroaan. Lapsetkin ajattelevat viisaammin kuin hän. Jokaisella tulee olla omansa; ei niin kuin äiti aina ajattelee, että hänen omaansa on se, minkä päällä hän istuu, tai seisoo, tai makaa — Mattikin. Kaikkea kolmea mainittua oli Maija hänenkin suhteensa tehnyt, aivan käytännössä!

”Riittävätköhän meidän rahamme kaikkiin näihin ostoksiin, kun äiti löysi niin ihanaa kasvovoidetta?” Kuin kohtalon oikkuna he kulkevat juuri kasvovoidesittelijän ohitse. Matti voi aina huonosti nähdessään tuollaisia miehiä, jotka ovat kuin suoraan jostakin Casanova-elokuvasta. ”Hyvät naiset ja herrat... ennennäkemätön tarjous... nuorentaa kymmenillä vuosilla... filmitähti se ja se käyttää juuri tätä voidetta... nyt tarjous, jota ette voi ohittaa. Rasian normaalihinta 890 markkaa, nyt kaksi yhden hinnalla! Uskomatonta, eikö olekin?”

Matti luo pelokkaan katseen vaimonsa ostoskärkyyn, ja niin uskomatonta kuin se onkin, siellä on kaksi purkkia juuri tuota voidetta! Ja ilmapatjat, jotka täyttävät koko lasten kärryn pohjan, maksavat yhteensä alle 230 mk!

Maija oli aina syyttänyt Mattia tuhlailusta, ja kun tämä oli hyllystä valinnut jonkin tuotteen, oli nuhdellen asettanut sen takaisin hyllylle ja alkanut etsiä halvempaa vaihtoehtoa. Tilanne oli ollut Maijalle aivan sietämätön niissä tapauksissa, kun ei ollut löytynyt mitään halvempaa, ja hän oli joutunut tokaisemaan: ”Jos sinä sen välttämättä tarvitset, niin ota se nyt sitten!” Kovin usein ei Matti ollut enää tarvinnutkaan sitä!

Mikä oli se mekanismi tai ohjelma, joka käytti tätä naista, nimeltään Maija? Kymmenien vuosien avioliittoaikaan, tai liitto pelkästään, ei ollut tuonut miehelle selvyttä siitä, mistä todella oli kysymys. Sen verran oli selvää, että ohjelma oli pienintä yksityiskohtaa myöten laadittu Maijan ehtojen mukaan. Säännönmukaisuutta ihmisen tarpeiden huomioimisen suhteen voitiin havaita vain sillä kohden, mikä koski vaimon tarpeita!

Maija toki maksoi asioita, joihin miehellä ei ollut mitään mahdollisuutta, mutta kaikkiin niihin liittyi se tosiseikka, ettei Maija yksin olisi näitä projekteja pystynyt toteuttamaan. Etenkin oli koskettavaa kuulla vuosikausien ajan siitä, miten vaimo pienet tulonsa oli käyttänyt perheen yhteisiin matkoihin, usein ulkomaille. Maija oli omasta mielestään melko kielitaitoinen, muttei todellisuudessa pärjännyt ulkomailla, kun harva maassa puhuu kirjakieltä.

Viime kesänä Matti oli ollut henkisesti melkein lopussa, ja se tuntui ruumiissakin. Tämä erikoisen voimakas uupumus johtui itse asiassa siitä, että jo keväällä ja alkukesästä Maija oli ollut totaalisen puhki. Tämä oli jo toinen kerta, kun tällä oli aivan selvä henkinen romahdus, böörn out. Silti Maija ei mennyt psykologille saati sitten lääkärille. Perhehän oli sitä varten, että piti huolta elättäjästään!

Tuona kesänä perhe yritti matkailla kotimaassa, kun ei ollut voimia eikä varoja ulkomaanmatkaan. Maija ajoi autoakin silloin tällöin, osoittaakseen kuinka hyvä kuljettaja oli. Kun Matti ajoi, istui vieressä ”Pokka pitää” - sarjan ihastuttava Hyasintti juuri selaisena... Parempi kun ei sano mitään!

Oltiin leirintäalueella. Ei saanut vain istuskella ja maata, piti katsella paikkoja ja kuntoillakin. Maija jaksoi kävellä kovempaa kuin isä. Maija huomasi koko ajan lintuja ja eläimiä, mitä isä ei edes pannut merkille. Kun valittiin grilliltä tai jäätelökioskilta jotakin syötävää, äiti osasi valita paljon terveellisemmän vaihtoehdon. Ja kun menttiin uimaan, huomasivatko lapset, kuinka paljon pidempään ja paljon nopeammin äiti osasi uida?

”...kele, ...tana!” Matti ei tiennyt mistä korvin kuulematon ääni tuli, mutta jossakin se soi.

Mitähän se aivopesu oikein on? Voisiko sitä olla aivan tavallisen näköisten ja oloisten ihmisten keskuudessa? Keneen se tepsisi? Kuka voisi joutua sen vaikutuksen alle?

Matti ei ollut tyhmä. Vaikka tietynlainen pelko ihmisten arvostelun ja väärän arvioinnin suhteen oli vallannut mieltä, tuli hän toimeen kaikkien normaalien ihmisten kanssa. Työpaikalla oli kyllä useampiakin ihmisiä, jotka olivat kuin kaksosia vaimon kanssa. Todellisuudessa tuttavat ja useat työtoverit eivät arvostelleet tai moittineet häntä; hän vain oli niin tottunut mitättömyyteensä, että punnitsi kaikkea sen mukaan, mitä kotona sai kokea.

Maija valitsi sellaista ruokaa, mikä oli helppo valmistaa. Hän ei juurikaan ajatellut sitä, mikä olisi lap-

sille parasta. Ostettiin sitä, mitä edullisesti sai, harkiten. Matti oli joskus ostanut suuren erän jotakin valmisruokaa, mistä osa oli jäänyt käyttämättä. Siitä vaimo muistutti aina ostoksilla oltaessa. Että se oli ainoa huononpuoleinen ostos, ei vaikuttanut asiaan. Maijan tietokone oli rekisteröinyt sen vuosia sitten, ja käytännössä se oli kuin tapahtunut eilen.

Erään liikkeen vuosipäivän kunniaksi myytiin useanlaisia säilykepurkkeja reilusti alle puolen hinnan. Matti toi niitä kymmeniä purkkeja, koska säästö oli niin suuri. Jo ostaessaan hän oli käsittänyt saavansa moitteita. Mitä siitä! Hänellä alkoi olla mitta täysi.

Lapset kauppatavarana

Lapset olisivat nyt halunneet jotakin sellaista, minkä ostamisesta äiti ei pitänyt. Mattia suututtivat vaimon rasvapurkit, joista ei olisi mitään todellista hyötyä. Niinpä hän kiirehti painokkaasti sanomaan, etteivät lapset nyt juuri tarvitsisi sellaista. He olivat jo tulleet noiden pussien ohitse, kun Maija päättään nostaan peruutti kovalla vauhdilla ja nappasi useamman pussin ostoskärryyn. Kyllä, kaiken, mitä isä kielsi tai torjui, sen äiti salli keräten pisteitä lasten silmissä!

Todellisuudessa lapset kärsivät koko asiasta. He olivat jo tulleet siihen ikään, missä omakin ajattelu toimii. Aivopesu ei ollut tehonnut heihin äidin toivomalla tavalla. Isäkin oli rakas, vaikka äidin eriävät mielipiteet aiheuttivat kasvavissa lapsissa ristiriitaisia tunteita. Äitikin oli rakas, koska oli äiti. Kumman puolelle asettua, siinä oli kysymys, joka ei ainakaan positiivisesti vaikuttanut oman persoonallisuuden kehitykseen. Useammat tiedemiehet ovat todistanet sen, ja sen on kokenut jokainen näissä olosuhteissa elänyt: sisäiset ristiriidat johtavat henkisiin vaikeuksiin, jotka tarpeeksi kehittyttyään aikaansaavat ruumiillisia vaivoja. Voidaanko kuvitella sen suurempaa ristiriitaa, kuin mikä vallitsee omaa itseään etsivän ja omaa paikkaansa hakevan lapsen sisimmässä! Ne, joiden tulisi pitää heitä sylissä ja suoda heille oikeanlainen kasvuympäristö, käyttävätkin nyt heitä omien tavoitteidensa saavuttamiseen!

Lapset olivat eräässä vaiheessa oirehtineet siinä määrin, että oli käyty lääkärissäkin. Koska perheessä ei tiedetty, ei haluttu, olevan vaikeuksia, oli syytä etsitty ties mistä.

Matti syylästyy rikkomuksiin jopa Kiinassa

Matilla oli tuskin päivää ilman jonkinlaista moitetta Maijan puolelta. Moitteen ei tarvinnut tulla sanoina, vaan siihen riittivät vaimon luomat katseet, eleet. Jos astianpesuaine oli aivan loppumaisillaan, pärjyytti Maija kiukkuisena pulloa, rutistellen sitä yhä uudelleen ja uudelleen. Ja jälleen kerran osoitettiin se, kuinka mies ei ollut huolehtinut velvollisuuksistaan, sillä eihän raskaassa työssä käyvä vaimo jaksanut enää huolehtia näin itsestään selvistä asioista!

Niin uskomatonta kuin se asioista vähemmän selvillä olevalle on, sai Maija inspiraation miehensä

moittimiseen jopa joistakin Kaukoidässä tapahtuneista asioista. Useampikin ihminen kertoessaan ongelmistaan on viittänyt vastaavanlaisiin syytöksiin, joilla terveen järjen mukaan ei voi olla vähäisintäkään yhtymäkohtaa siihen, mitä jonkun puoliso tai läheinen tekee täällä kylmässä Pohjolassa. Mutta Maijan kaltaiset ihmiset eivät todellisuudessa eläneetkään tässä elämässä, tässä maailmassa. Heillä oli aivan oma mielikuvituksen siivittämä olevaisuus, jota tuskin pystytään määrittelemään. Vaikka monet ovat eläneet näissä olosuhteissa vuosikymmeniäkin, toteaa poikkeuksetta melkein jokainen, että läheinen on kaikesta huolimatta jäänyt hänelle täydeksi arvoitukseksi!

Miellytä tai jäät yksin

Matti yritti kaikesta huolimatta miellyttää Maijaa, koska tunsi itsensä niin hirvittävän yksinäiseksi. Tässä on yksi surullisimmista puolista kertomuksissamme. Missä tilassa itse asiassa on ihminen, joka tällaisessa määrin pyrkii miellyttämään toista ihmistä, joka koko ajan vain vahingoittaa häntä? Noina pahoina vuosina juuri kukaan kärsivä ei tiedosta ongelmiansa todellista laatua, koska hän on ollut vuosikausia aivopesun uhriena.

Matti siis pelkäsi jäävänsä yksin, jos ei yrittäisi muuttua sellaiseksi, mitä vaimo häneltä odotti. Vaimo yritti muuttaa häntä toisenlaiseksi, ja hän itsekkin yritti muuttua, ja muuttuikin mielestään.

Vaimon roolit ja naamiot vaihtelivat hyvinkin usein, ja vasta nyt näin jälkeen päin Matti tajusi, että hän itsekkin oli kaiken tämän keskellä samaistunut näihin vaihteleviin ja muuttuviin tilanteisiin, eli hänkin oli omalla tavallaan vaihtanut naamiota ja rooliaan, vaikkakin vastentahtoisesti. Hän ei siis sydämellään ollut mukana siinä, mitä oli ja teki, koska näki kaiken teennäisyyden lävitse.

Onko ihminen totta?

Näin jälkeen päin ajatellen Maijassa kaikkein pahinta oli ollut se, ettei hän eikä mikään hänessä, hänen tekemisessään ja olemisessaan, ollut totta. Seurustelu-aikainen Maija oli totaalaisesti kadonnut jonnekin, ja tilalle oli tullut aivan outo ja vieras persoona, joka uutuudellaan ei viehättänyt, vaan pelotti, arvelutti. Aina kun mies uskoi jotakin oppineensa nuorikkonsa ajatuksista ja tottumuksista, sai hän kovakouraisen palautuksen takaisin maan päälle.

He tekivät nimenomaan ennen lasten syntymää jatkuvasti retkiä eri puolille maata ja ulkomaillekin. Jokaisen matkan aikana Maija suuttui silmittömästi ainakin kerran, mutta ei valittanut ja ollut surkeana koko ajan. Hän nautti kauniista ilmasta, ja pieni sadekaan ei häirinnyt heidän lomanviettoaan, mutta useamman päivän kestänyt kaatosade sai Matin tuntemaan voimattomuutensa kokemansa vihan keskellä: hän oli aikaansaanut näin huonot ja kauheat ilmat, mutta ei ollut kykenevä tuomaan auringonpaistetta uudelleen lomataivaalle!

Työpaikalla kaikki vastoinkäymiset olivat vaimon työtovereiden syytä, jotka taitamattomuuttaan eivät saavuttaneet ollenkaan niin täydellistä työsuoritusta, mihin vaimo oli kykenevä oman lahjakkuutensa johdosta. Mutta jos Maija jostakin syystä, sitä julkituomatta ja tunnustamatta, oli jollakin tavoin epäonnistunut säilyttämään täydellisyytensä, tuli hän kotiin vihaa kiehuena. Ja hetken vierähdettyä ja puhutulvan jatkueksa, kiivauden yltyessä, Matti yhtäkkiä tajusi taas tehneensä jotakin pahaa, täysin ilman omaa tiedostamistaan!

Lh-persoonan uhri ei siis loppujen lopuksi tiedä ollenkaan, mihin kaikkeen on syyllistynyt, sillä kiu-kustuneen reaktio tarvitsee itselleen kohteen, joka saa tuta kaiken epäonnistumisensa. Koska työpaikalla ei voi tuoda julki harmistumisensa todellista määrää, on se purettava siihen tai niihin henkilöihin, jotka aivan pakosta ovat alistettuja kuuntelemaan näitä vuodatuksia. Siksi Matin kaltaisten ihmisten elämä on niin täynnä syyllisyyttä, epäonnistumista, anteeksipyytelyä käsittämättömistä asioista, että lopulta he ovat täysin ulalla. He eivät tiedä mistä he itse alkavat ja minne he loppuvat, koska heidän syyllisyytensä ulottuu jopa jonkin valtamerilaivan uppoamiseen tai vuoroveden Intiassa aiheuttamaan tuhoon!

Todellisuudessa esim. kertomustemme Maija ei ole missään suhteessa aidosti lahjakas. Vaikka hän oman todistuksensa mukaan on erittäin hyvä, paras työntekijä firmassa, ei hän käytännössä ole kuin keskivertoinen, työllensä siinä määrin antautunut, ettei kodilla juurikaan enää voi olla suurta merkitystä voimavarojen rajautuessa kodin ulkopuoliseen elämään. Mutta jotakin ylimaallista oveluutta ja viisautta jokainen tällainen ihminen omaa, aivan käsittämättömässä määrin. Mutta mikä kuitenkin saa tarkkaavaisen katseijan ja kuuntelijan epäilemään kaikkea seuraamaansa? Naamiona on terve mieli, roolina sankarihahmo joka suhteessa. Mutta mikä kaikessa mättää, lahjakkaasta roolisuorituksesta huolimatta? Epätodellisuus, se, ettei yksikään lh-persoonaa ole totta!

Maija ei siis omannut mitään erikoislahjakkuuksia, mutta oli kuitenkin monessa asiassa hyvä. Mihin tämä hyvyys perustui? Vertauskohtiin, peileihin, joihin nämä ihmiset katsoivat. Mutta katsoivatko he ollenkaan samoihin peileihin, joista me kirjoituksissamme olemme puhuneet? Tuskin. Heillä on aivan omat peilinsä, vertauskohteensa, näkemyksensä, maailmankuvansa.

Maija ei ollut oman edun tavoittelussaan aivan sellainen kuin monet uhrin ovat kertoneet. Maija jakoi ruuan tasaväkisesti, ei ainakaan Matin tietäen ostanut itselleen erikoisherkkuja, joita perhe ei olisi päässyt maistamaan. Mutta oli olemassa suuri määrä maailmannapoja, jotka enemmän tai vähemmän salaisesti nauttivat itse todella kalliitakin ruokia ravintoloissa tai kotonakin, ilman että muu perhe olisi saanut niistä nauttia. Joissakin tapauksissa perhe näki nälkää perheen isän tai äidin käyttäessä perheen vähäiset ruokarahat itsensä lihottamiseen.

Maija kuitenkin ihmetytti yhä uudelleen ja uudelleen perheenjäseniä itsekehullaan ja usein käsittämättömillä ostoksillaan. Hän oli ansainnut kaiken sen huomion, mitä hän soi itselleen, sillä olihan hän siinä määrin tärkeä henkilö niin työyhteisössään kuin koto-naankin!

Niin Maija kuin kohtalotoverinsakin olivat yhdessä suhteessa hyvin samankaltaisia. He tarvitsivat paljon lepoa ja rauhaa, harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta. Tämän rauhan ja levon säilyttämiseksi perheiden tai omaisten oli tehtävä kaikkensa, sillä ilman sitä leipä loppuisi eikä kattoa olisi kenenkään pään päällä. Juuri tältä elämän alueelta eivät uhkakuivat lopu koskaan, ja lukemattomissa kodeissa kuljetaan sukkasillaan ja suu tiukasti rullalla. ”Hän” lepää nyt, lapset kesällä mieluummin pihalle tai uimarannalle, puoliso lenkille tai kauppa-asioille.

Totalitäärisen hallinnan kuva alkaa vähitellen muodostua, etenkin kun pitäisi vielä kyetä arvioimaan, milloin lepoa on kerätty tarpeeksi ja jäykkäskelinen, tukka pystyssä sojottava kummajainen lähestyy keittiötä kahvihammas kolottaen. ”Eikö kahvi olekaan valmiina, missä kaikki ovat?” Kaikkihan oli käsketty mieluummin poistumaan levon tyyssijasta, ja nyt heidän pitäisi kuin salamaniskusta olla paikalla noudattaakseen jokaista heille osoitettua toivetta!

Miksi nämä valioyksilöt väsyvät niin herkästi? Miksi he kesäloman alkaessa ovat paljon uupuneempia kuin muut kansalaiset? Jos heiltä itseltään kysyy – tai turha kysyäkään – heidän ovat kuluttaneet itsensä palvelen perheensä ja työyhteisönsä parasta. He ovat antaneet kaikkensa, ja nyt he odottavat puolestaan saavansa kokea mitä suurinta huomiota ja hoivaamista, kuka kahden viikon, kuka jopa kuuden viikon ajan. Totalitäärisen hallinnan hirvittävin vaihe on alkamassa: loma!

Kertokaamme lomasta hieman myöhemmin. Vielä on mielissämme avoimena kysymyksenä se, miksi nämä lh-persoonat jatkuvasti ovat niin väsyneitä kotonaan ja yksityiselämässään, kenenkään ulkopuolisen näkemättä. Vaikka sohvan nurkassa istuisi tai makaisi kuinka väsynyt ja yrvähtänyt nahkakasa, vaitonaisena, puolikuolleena, puhelimen soidessa erikoistehokas pumppu pamauttaa tämän elottoman kuoren täyteen ilmaa ja energiaa, niin että puhelimesta puhuu hyvälle ystävälle tai firman johtajalle todellinen voimalataus niin elävöitettyllä ja vaihtelurikkaalla äänellä, ettei sitä todeksi uskoisi edeltävien voimattomuuden hetkien jäljiltä!

Puhelun loputtua on ikään kuin pienehkö tajuttomuuden hetki, jonka aikana on päätettävä kumpi rooli-hahmo saa jatkaa. Se riippuu jonkin verran siitäkin, mitä puhelimesta on kuultu. Useimmiten kuitenkin laahustavat askeleet vievät takaisin sohvan nurkkaan, ja vielä ihmisen näköinen nahkapeitteinen otus hitaasti lyyhistyy kasaan vieraalle täysin tuntemattomaksi olenoksi. Tässä kohtaavat mitä ikävimmällä tavalla kaksi eri maailmaa. Tolkienille riittäisi tässä aiheita

useihin kirjoihin, vai onko hän innoituksensa saanutkin jostakin kertomamme kaltaisesta?

Utopia lomasta

Vieläkään emme ole vastanneet kysymykseemme! Maija oli jatkuvasti todella väsynyt, samoin kuin kertomustemme Jussi. Tämä väsymys aivan erikoisella tavalla tuli esiin kaikkina loma-aikoina. Loma ei useimmille suomalaisillekaan ole juuri koskaan sitä, mitä sen uskotaan olevan. Koko maanpiiristä kohoaa tavattomia pettymyksen huokauksia, sillä uupuneet eivät saakaan sitä hoivaa, mitä ovat odottaneet, sillä muutkin ovat väsyneitä! Ongelma ei siis ole vain käsittelemillämme henkilöillä, vaikka heillä se on selvästikin suurempi kuin muilla.

Mistä se johtuu? Olemme itse asiassa jo vastanneet siihen kaikella kertomallamme. Hehän tekevät yhtä aikaa kahta eri työtä! Normaali työ kestää kuudesta kahdeksaan tuntia, ylitöiden kanssa joskus kaksitoistakin tuntia. Mutta nämä ihmiset tekevät ylimääräistä työtä jokaisena valveillaolonsa hetkenä, saati sitten painajaismaisina yönen hetkinä, jolloin elämän todellisuus pyrkii viestittämään jotakin alitajuntaan, joka on sulkeutunut siltä tosiasialta, että nämä ihmiset kuluttavat suurimman osan voimistaan sen roolin toteuttamiseen, mikä kulloinkin on vuorossa! Vapaa aika on todella vaarallista aikaa, sillä silloin todellisuus paljon helpommin saattaa kolkuttaa sielun portille.

Maija ja Jussi ja heidän kaltaisensa siis väsyttivät itsensä rooliensa vetämisellä, siinä määrin, etteivät he juuri koskaan olleet totta sen enempää kuin roolihahmonsakaan. Ja jos he väsyivät, väsyi myöskin jokainen tässä näytelmässä mukana oleva, tahtoi tai ei. Mukana oli mentävä ja näyteltävä, aivan kuten Cervantesin maailmankuulussa kirjassa tuulimyllyjen sankarista ja hänen kumppanistaan. Kumpikin olivat hetken päästä aivan hukassa itseltään ja toisilta.

Levottomat sielut

Kuinka voisi joku olla oma itsensä ja totta tällaisessa ilmapiirissä? Kun joku ei ole totta ja oma itsensä, muodostuu olemassaolo, joka päivä päivältä on valheellisempi ja epätodempi. Koska todellisuudella ei ole sille kuuluvaa sijaa näissä yhteisöissä, pienemmissä tai suuremmissa, katoavat realiteetit roolihahmojen taakse, ja toteutuu vanha viisaus, jonka mukaan susien seurassa on ulvottava susien tavalla, tai käy köpelösti. Leijonan haju ja suden karvat tarttuvat helposti, ja virtahepoa tai sarvikuonoa tarpeeksi katseltuaan alkaa nähdä itsensäkin samanlaisena, tahtoi tai ei.

On siis keskuudessamme ryhmä ihmisiä, joilla ei ole hetkenkään todellista lepoa. He ovat jatkuvassa hälytysvalmiudessa, seuraavan toimintaa vaativan hetken odotuksessa. Levosta herätessä täytyy heti muistaa viimeisin käytössä oleva rooli, ettei tulisi munattua itseään väärillä vuorosanoilla tai väärillä naamiolla. Ja loma on se kauan odotettu, utopistinen onnen aika, joka ei koskaan ole vielä toteutunut!

Miksi loma on jokaiselle sellainen koettelemus onnen ja levon sijasta? Ei ainoastaan luonnehäiriöisille. Suuri osa ihmisistä, enemmistö, esittää jonkinasteista roolia, ei ole jossakin määrin totta. Totuus pitää hukuttaa kiireeseen ja toimellisuuteen! Tässä suhteessa on oikeassa se, joka väittää, että luonnehäiriöisyyden piirteitä on meissä jokaisessa. Oikeastaan tämä väittäjä kuitenkin on naurettava ja väärä. Ei osoita ammatillista asioiden tuntemusta. Pitäisi sanoa: Jokaisessa luonnehäiriöisessä on terveiden ihmisten piirteitä, joskin vain väärässä mittakaavassa. Heissä on juuri samoja piirteitä kuin meissä jokaisessa, mutta heidän piirteensä ovat saavuttaneet kohtuuttomat mittasuhteet. Heidän itsekkyytensä on niin suurta, että se saa sairauden piirteet. Heissä on jokaisessa joskus vallitsevaa mustasukkaisuutta ja kateutta, mutta heidät se usein on läpitunkenut, niin ettei läheinen saa edes keskustella toista sukupuolta olevan kanssa. Heiltä puuttuu kokonaan empaattisuus, mitä terveissä ihmisissä on vielä vaihtelevassa määrin. Luonnehäiriöisyyden piirteitä ei siis ole meissä jokaisessa, MOT. Mutta luonnehäiriöisyydessä vallitsevat lähes kaikki ihmisen huonot piirteet ylikorostetulla tavalla!

Pimeyden voimat

Maija siis odotti kesälomalta paljon, kuten Jussikin. Kummankin perheet muistivat jokaisen kesän omalla tavallaan, melko surullisella. Jokainenhan rakastaa kesää tässä maassa, missä siitä saa nauttia niin lyhyen aikaa. Olisi siis suotavaa jo kansanterveydellisistä syistä, että jokainen saisi tuona aikana koota voimia talven pimeyttä varten. Mutta jossakin määrin mainitsemiemme perheiden voimavarat kerättiin, jos niitä yleensä jäi tallelle, palvelemaan näitä pimeyden voimia, jotka pohjattoman kaivon tavoin imivät itseensä kaiken saatavissa olevan energian.

Jussin poika pelastui isänsä itsekkyyden ja kasvatajan roolin ansiosta. Jotakin hyvää voi joskus seurata pahasta. Isä halusi osoittaa olevansa hyvä kasvattaja ja vaimon tuli tuntea nahoissaan äitiytensä mitättömyys. Niinpä lapsi eli suurimman osan lapsuuttaan Jussin vanhempien luona, ja nuoruuden koittaessa hänet sijoitettiin hyvämaineiseen sisäoppilaitokseen. Hän siis menetti melkoisen määrän äitiyttä ja isyyttä, mutta ilmeisestikin säilytti mielenterveytensä, mitä ei voida sanoa monista hänen kaltaisistaan lh-ongelman kanssa painivista lapsista.

Lapset surettavat kaikkein eniten puhuessamme näistä asioista. Monissa perheissä he menettävät itse asiassa kaiken sen, mitä lapsuuteen toisenlaisissa olosuhteissa kuuluisi. Jotta heille jäisi edes jotakin heille kuuluvaa, joutuu terve vanhempi uhraamaan valtavan määrän energiaa ja persoonallisuuttaan tälle uhrialtarelle. Selvääkin selvempää on, että nämä ihmiset kokevat hidastetun ja henkisen kuoleman, mitä juuri koskaan ei panna merkille. On vain tapahtunut niin ja niin ikävästi, eikä kukaan pysty selittämään tämän menetyksen kauhistuttavuutta. Jos isä tai äiti on tehnyt itsemurhan tai jonkin muun selittämättömän teon, jäljelle jäänyt itkuisin silmin kertoo sydän pakautuen teon

odottamattomuudesta, vaikka itse olisi vuosikausien ajan koko energiallaan ollut ajamassa toista tähän tekoon!

Tiedotusvälineissä kerrottuja surullisia tapauksia kauhistellaan, mutta harvempi tulee ajatelleeksi sitä, mikä kaiken takana todellisuudessa on. Vain jotakin asioista kokenut voi käsittää, kuinka vuosikautia kestänyt aivopesu, mitätöinti, jatkuva ärsyttäminen ja provosointi voi vaikuttaa keneen tahansa terveenä pidettyyn ihmiseen, niin että jossakin vaiheessa mitta täyttyy aivan mitättömän tuntuisen asian johdosta. Sitä sitten kauhistellaan ja ihmetellään, kuinka niin pieni asia saa toisen niin harkitsemattomaan tekoon.

Kun Maija sai raivokohtauksiaan, oli Matti joka kerta hajota sisäisesti. Hän tuskin tulisi milloinkaan unohtamaan sitä pohjatonta tuskaa ja ahdistusta, mikä tämä vaimon reaktio sai hänessä aikaan. Hän oli sen edessä täysin voimaton, sillä vaimo ei lopettaisi ennen kuin voimat ehtyisivät, tai Matti antaisi periksi jälleen kerran ja ottaisi kaiken syyn itselleen. Sen hän oli tehnyt vuosikausien ajan, mutta oli alkanut vähitellen tajuta, että kaikki vain paheni näiden syiden itselleen ottamisen myötä. Kaikki kirjattiin muistiin vaimon mielessä, niin että jokainen myönnötyks oli kuin naula Marin ruumisarkkuun.

Matti saattoi muistaa sen pohjattoman avuttomuuden, jonka taakse kätkeytyivät hirvittävät vihan voimat. Kymmeniä kertoja oli Maijan hengenlähtö ollut kuin japanilaisen paperioven takana. Varjelus oli kuitenkin ollut mukana, ja Matti oli onnistunut purkamaan vihansa niinä yksinäisinä hetkinä, kun hän toivottomuudessaan mietti näitä asioita. Liisan tavoin oli hänelläkin pari kertaa ollut keittiöveitsi kädessään, ja noina hetkinä oli puolison mahtipontisuus hetkessä kadonnut hirvittävään kuolemanpelkoon.

Nämä puoliset tai perheenjäsenet, näin monen kertomuksen kuulemisen jälkeen, aivan ilmiselvästi provosoivat siinä määrin läheisiään, että ajoittain suorastaan toivoivat tulevansa tapetuiksi, jotta toinen joutuisi istumaan elinkautista murhasta tai taposta. Tässä kohden tulee yhdeltä osin heidän irrationaalisuutensa esiin. Tajusivatko he ollenkaan sitä, etteivät kuolleina pääsisi ollenkaan nauttimaan odottamastaan nautinnosta, vai olivatko he todella niin harhaisia, etteivät erottaneet todellisuutta näinkään ilmiselvässä asiassa?

Persoonallisuutta vaiko harhaisuutta?

Yleensä on annettu sellainen kuva, etteivät nämä ihmiset ole harhaisia, ja asiaa on todistettu sillä, ettei heillä ole skitsofreenisia oireita. Tässä tulee jälleen kerran esiin ammattitaidottomuus ammatti-ihmisten keskuudessa. Kuulemiemme lukuisten kertomusten pohjalta on pakko mieluimminkin korostaa sitä seikkaa, että pahimmissa tapauksissa, joita on tiedossamme yli sata, puuttuu näiltä ihmisiltä lähes totaalisesti todellisuudentaju tietyillä elämän alueilla.

Jos syytetään jatkuvasti, päivästä toiseen, kuukaudesta toiseen, vuodesta toiseen toista omista negatiivisista tunteista ja teoista, ollaan jo harhaisuuden puolella. Kaikki menneisyyden väärät syytökset nähdään

oikeutettuina, ja näiden pohjalle rakennetaan nykyhetken ja tulevaisuuden mitätöimiset. Tuskin on olemassa nyt tai tulevaisuudessa sellaista terapiaa, mikä pystyisi palauttamaan nämä ihmiset todellisuuteen. Olemme toivottaman tehtävän edessä, ja siksi tuleekin kysyä yhä uudelleen: kumpaa meidän on autettava, missä on mukana mielekkyyttä?

Maijan negatiivisuus Mattia kohtaan perustui todennäköisesti vielä eronkin jälkeen kaikkeen siihen, mitä Maija oli mieltänyt, ei niinkään siihen, mitä todellisuudessa oli tapahtunut. Kaikki negatiivinen ja positiivinen oli vaihtanut paikkaansa hämmästyttävällä tavalla, ja tulemme tuskin koskaan olemaan kykeneviä selittämään tätä asiaa riittävällä tavalla.

Olet tosi hyvä! ... et kai uskonut, hah haaaa!

Maija oli Jussin tavoin hyvä kaikessa siinä, mitä heidän puolisonsa tekivät hyvin. He kehuivat kyllä puolisoaan tietyssä määrin, tarkoin valituissa hetkissä, voidakseen sitten tämän kehumisen väärinkäyttämisen perusteella romauttaa läheisensä entistä syvemmälle mitättömyyteensä. Pelkkä haukkuminen ja moittiminen saa kenet tahansa puolustuskannalle, mutta voidaan ajatella sen kavalampaa ja ilkeämpää tapaa nujertaa toinen, kuin mitä on korostettu kehumisen, joka sitten perutaan aivan pirullisella, ivallisella vasta-reaktiolla?

Jussi äänitti mielellään Liisan alkukauden soittamista, etenkin niitä kappaleita, jotka tuottivat tälle vaikeuksia. Juuri nämä äänitykset olivat säilyneet arkistoissa. Mies saattoi sitten ottaa pienen, taskuun mahtuvan nauhurin, ja asettaa sen pianon päälle. Juuri hän oli ehtinyt kehumään vaimonsa soittotaitoa, ja nyt pannen kasetin soimaan, yritti soittaa nauhoitetun mukaisesti. Ei hän toki sanonut mitään, puisteli vain päättään ”virheiden” kohdalla ja lopetti hetkeksi oman soittonsa. Pirullista, pirullista! Jälkeenpäin Liisa todella kuvitteli eri kokoisia ja näköisiä sarvia miehensä päähän.

Kaikki moite ja mitätöiminen puettiin siis näennäiseen kannustukseen, tunnustukseen ja kehumiseen. Mikä voi olla satuttavampaa ja haavoittavampaa, kuin kaikki näennäinen, joka on vain kuin kulissina kaiken edessä ja takana? Nämä näytelmät olivat kuin pitkitettyä kuolemantuomiota uhrien elämässä, ja he kokivat saman tuskan kuin ns. polttouhrit, joiden keskitysleirikokemus rajoittui sentään muutamiin vuosiin tai kuukausiin.

Sinä olet minä ja minä olen sinä!

Maija itki melko usein, mutta Matti ei muistanut yhtään ainoata kertaa, jolloin tämä itku olisi herättänyt hänessä myötätuntoisia ajatuksia. Oliko Matti ilkeä? Oli toki, sitä hänelle oli tolkutettu vuosikymmeniä. Hän oli alkanut ainakin osittain uskoa kaiken sen, mitä suloinen, kaikkien rakastama ja kunnioittama avosiippa hänelle vakuutti. Matti tiesi vain sen todellisuuden, että useimmiten vaimo itki juuri silloin, kun mies oli murheellisimmillaan. Olemme jo kertoneet

heidän kävelyretkestään, jonka aikana Maija väkisin yritti puristaa miehestään tämän huonovointisuuden ja surullisuuden syytä. Tämä ei ollut vain yksittäinen tapaus, vaan se toistui omalla, totunnaisella tavallaan lähes päivittäin.

Maija oli omalla, sairaalla tavallaan, niin samais-tunut mieheensä, ettei käsittänyt sitä kai ollenkaan. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että miehellä ei koskaan ollut tilaa omille tunteilleen, ajatuksilleen tai teoilleen. Jos Matti tunsu suurta murhetta, alkoi Maija heti itkää ja valittaa juuri niitä asioita, mitkä koskivat miestä. Jos Matti oli työssään saavuttanut jotakin uutta ja kiitosta ansaitsevaa, kuunteli vaimo tuskin koskaan loppuun miehensä kertomusta, vaan alkoi kertoa siitä, kuinka juuri tänään häntä oli kiitetty hyvästä osaamisesta, tai jonkin uudistuksen keksimisestä. Jos Matti oli korjannut pihakeinin ja laittanut koko ympäristön hienoon kuntoon, oli Maija heti rientänyt puhelimeen kertoakseen sukulaisilleen, kuinka suuren työn hän oli tehnyt miehensä pienellä lisävaikutuksella.

Tehdään yhdessä!

Matti oli siis olemassa vain, jotta Maijakin olisi voinut olla olemassa ja kehua olemattomilla saavutuksillaan. Heidän elämässään oli eräänlainen sääntö, joka tuskin koskaan koki poikkeuksia. Jos piharakennus piti maalata ja sitä ennen raapata irrallinen maali pois, ilmoitti touhukas vaimo alkavansa etsiä saappaitaan ja sopivia työvaatteita. Hän tulisi heti kun ehtisi. Piharakennus oli raapattu ja Matti oli kiipeämässä alas tikkailta, kun vaimo energisesti puuskutti paikalle kysyen, mitä hän voisi nyt tehdä!

Seuraavana aurinkoisena viikonloppuna sovittiin maalaamisen alkavan. Naapurilta oli jo lainattu pukit, joiden päälle lankut voi levittää. Maija tulisi auttamaan, tottahan toki, kunhan vain löytäisi ensin keittiön komerosta tiettyjä purkkeja, kun talkooporukalle tuli tarjota kahvit. Hän tulisi heti, todella pian, kunhan vain ehtisi pukeutua sopiviin vaatteisiin!

Aurinko paistoi juuri sopivasti, ei liian kirkkaasti, ja puut varjostivat piharakennusta sen verran, ettei maali kuivunut liian nopeasti. Matilla koski jo selkään ja käsivarsiin, ja lapset maalasivat seinän alaosaan niin innokkaasti, että heidän osuutensa oli valmis ennen isän maalaamaa katonrajaa. Lapset leikkivät jo naapuripihalla ja Matti oli siirtynyt viimeiselle seinäosuu-delle, kun Maija saappaat lonksuen riensi paikalle hengästyneenä, kädessään kuistilta löytämänsä kuivunut pensseli, jolla auton pohjaan oli vedetty mönjää.

”Kesti se hiukan, mutta nyt olen tässä. Voiko tätä pensseliä käyttää?” Kyllähän sitä voi käyttää, ajatteli Matti kiukkuisena, melkein raivokkaana. ”Senkin perssuti!” karjaisi hän niin kovaa kuin jaksoi – mieles-sään vain!

Piharakennus oli maalattu joitakin kuukausia siten, ja nyt tarvittiin takka- ja saunapuita talveksi. Matti oli tuttaviltaan saanut kuulla mistä saisi halvalla hyvää polttopuuta, ja vaimokin oli omalla tahollaan kysellyt. Jälkeenpäin kumma kyllä, vaimo saattoi kehua tilanneensa ne polttopuut, jotka Matti oli käynyt hen-

kilökohtaisesti paikanpäällä tilaamassa ja maksamas-sa.

Nyt puukuorma oli kipattu nurmikolle, eikä autoa saanut pihalle. Matti oli jo usean päivän aikana töistä tultuaan pinonnut puita rakennuksen räystäään alle. Maassa oleva kasa ei näyttänyt pienenevän ollenkaan, ja vaimokin jo pelkäsi puiden kastuvan seuraavilla sa-teilla. Sovittiin, että seuraavana perjantai-iltana koko perhe osallistuisi urakkaan ja sen jälkeen saunottai-siin. Tarvinneeko meidän kertoa, miten tuona päivänä kävi?

Kerrotaan nyt kuitenkin, kun kerran ollaan aloitet-tu. Maija lähti hankkimaan ruokaa ja saunakaljoja noin kolmen kilometrin päässä olevasta keskustasta. Hän tulisi niin pian kuin ehtisi, sillä työvaatteet olivat jo levitettyinä kuistilla. Hän luonnollisesti otti auton ja lähti, sanottakoon klo 14.22, talon edestä. On hauska mainita oikein tarkka aika, kun kaikki tapahtui to-della niin tehokkaasti! Matti oli lasten kanssa alkanut urakan jo klo 14.20. Puukasa pieneni pienenemistään, ja naapurin pihalla soivasta radiosta kuului aikamerki. Tulivat seitsemän uutiset!

Maija ajoi nyt autonsa siihen, missä puukasa oli ollut, tasan kolme minuuttia aikamerkin jälkeen. ”Lapset, viekää ostokset sisälle, että äiti ehtii puun-kantoon!”

Äiti ehti paikalle juuri ajoissa kerätäkseen kolme ämpärillistä puunsilppua, jota ei voinut laittaa pinoon!

Matti etukäteen arvasi saavansa illalla kuunnella saunan jälkeen puhelinkeskustelua, jossa Maija valit-taisi väsymystään, kun oli ollut niin ankarat puutal-koot!

Hyvin ajateltu on todellisuudessa tehty (?)

Matti oli näiden vuosikymmenien aikana tullut sii-hen vakaumukseen, että vaimoa väsyttivät enemmän-kin tekemättömät teot, kuin se mitä hän todella teki. Jo pelkkä ajatus jonkin tekemisen tarpeellisuudesta saattoi vaivata häntä siinä määrin, ettei sitten ollut lainkaan voimaa jonkin todelliseen tekemiseen. Siitä huolimatta vaimo jatkuvasti väitti tehneensä kaiken, vaikka olemme juuri kertoneet todellisuuden. Eli Mai-jan kaltainen ihminen ei pystynyt erottamaan toisis-taan sitä mitä todella teki, ja mitä suunnitelti tekevän-sä!

Nyt vuosien pohdiskelun jälkeen Matti päivä päi-vältä käsitti yhä enemmän sen menetyksen, minkä oli kokenut parhaina miehuutensa vuosina. Hänellä ei to-dellakaan ollut ollut omaa elämää, omaa identiteettiä, oma persoonallisuutta, vaan vaimo oli hallinnut kaik-kea rautaisella oteellaan. Mistä tämä voima ammen-nettiin, se olisi kai jäävä ikuisiksi arvoitukseksi. Kuinka yleiseltä mittakaavalta keskinkertaisen älyk-kyden omaava ihminen tietyissä asioissa saattoi olla niin laskelmoiva, ennakoiva, hallitseva? On pakko ajatella jotakin ylimalaista, näkymätöntä voimaa – olisiko lupa mainita jonkinlainen demonisuus?

Anteeksi että olen olemassa...

Kuinka joku saattoi niin totaalisesti hävittää toiselta ihmiseltä kaiken tämän kokemuksen, ilon, surun, onnistumisen riemun, pettymyksen tuoman murheen? Kuinka joku saattoi toisen, samassa talossa asuvan, saattaa siihen tilaan, että tämä ajatteli asuvansa toisen ihmisen kodissa, toisen ihmisen tiloissa, toisen ihmisen kustannuksella? Matin kaltaisten ihmisten syyllisyys oli sitä luokkaa, ettei sitä koskaan tulisi käsittämään kukaan muu kuin joku sitä itse kokenut.

Matin koko elämä oli muuttunut anteeksipyynnöksi olemassaolostaan. Jos hän todella olisi sanoiksi pakenut tunteensa, olisi hän ulos lähtiessään todennut vaimolleen: ”Anteeksi, minä menen nyt ulos.” Kadulla vastaan tuleville hän olisi toiselta puolelta kuuluttanut: ”Anteeksi, että kuljen tässä!” Kaikkialla hän olisi pyytänyt anteeksi häirintäänsä, paikalle tuloaan, olemassaoloaan.

Anteeksi vaan, mutta minäkin olen olemassa!

Nyt Matti näki kaiken aivan toisessa valossa. Hän ei enää pyydellyt anteeksi sellaista, mitä ei ollut tarve pyytää anteeksi. Hänhän oli todellisuudessa toiminut elämän antajana koko perheelleen. Ilman häntä ei olisi mitään tapahtunut, mikään ei olisi edistynyt. Lapset olisivat jatkuvassa terapian tarpeessa, jos ei hän olisi odottanut niin kauan, että lapset muuttivat kotoa. Todellisuudessa vaimo oli koko heidän yhteisen elämänsä ajan elänyt Matin voimasta. Matti ei ollutkaan niin heikko ihminen kuin oli luullut, vaan oli ylläpitänyt elämää siellä, missä ilman häntä ei mitään olisi ollut!

Maija ei kai milloinkaan olisi sitä käsittävä, saati sitten anteeksi pyytävä, eikä mies sitä odottanutkaan.

Mutta kaikki nämä menneet vuodet oli pakko käydä lävitse, pala palalta, jotta sisimmässä vallitseva neuvottomuus olisi poistunut. Miten hän ylipäätään oli antautunut kaikkeen siihen? Helpotusta toi ajatus, ettei hän suinkaan ollut ainoa älykäs ihminen, joka oli mennyt helppoon. Hänen kaltaisiaan ilmaantui koko ajan lisää, ja arvio vähintään sadasta tuhannesta kohalotoverista vähensi itsesyytöksiä.

Mistä lapset... ei kun vaikeudet tulevat?

Maija ei ollut tosi. Jussi ei ollut tosi. Miksi he olivat sellaisia kuin olivat? Kummankaan lapsuudessa ei ollut mitään silmiinpistävän erikoista tai masentavaa, tai lapsen mieltä rikkovaa. Kuitenkin kummankin suvussa oli useampia heitä monessa suhteessa muistuttavia ihmisiä, jotka eivät kuitenkaan kertomansa mukaan koskaan olleet kokeneet isän alistaneen äitiä, tai äidin kohdelleen lapsia väärällä tavalla. Kumpikin olivat näennäisesti normaaleista perheistä.

Ihmismieli voi kuitenkin rikkoutua aivan toiselle mitättömältä tuntuvista seikoista johtuen. Ei tarvita kuin vain näkymätön rinki pikkutekijöitä, jotka lapsen mielessä aikaansaavat säröjä. Niitä voi vain yrittää arvailla tiettyjen aikuisuuden reaktioiden perusteella, sillä tosiasiaan on, että harva todellisuudessa muistaa lapsuutensa asioita aivan realistisella tavalla, sillä

muutamankin vuoden vanhat asiat muuttuvat ihmismielessä ainakin yksityiskohdiltaan.

Yksi selitys avioliittovaikeuksille on se, että ennen kaikkea nainen helposti vie avioliittoonsa lapsuudenkuvansa. Todellisuudessa ei äidin ole tarvinnut tulla isän alistamaksi, riittää se, jos lapsi on asian sellaisella tavalla mieltänyt. Haavoitettu mieli sitten siirtää tämän mielikuvan uuteen kotiin, ja saa sen toteutumaan omalla tahdonvoimallaan, vaikka toinen osapuoli ei millään tavalla siihen vaikuttaisikaan, vaan jopa voimalla vastustaisi sitä. Siitä sairas mieli saa vain lisää ainesta vakuuttuakseen elävänsä nyt juuri sellaisessa maailmassa, jota on pelännyt koko lapsuutensa ja nuoruutensa.

Todellisuus tulee siis vääristyneen sisäisen elämän syrjäyttämäksi. Ihminen uskoo siihen, mitä mieltää ja syrjäyttää todellisuuden omalla mielellään. Olemme ehkä pohtiessamme näitä asioita jättäneet huomioimatta mielikuvituksen tavattoman voiman. Ihminen voi todellakin kadota mielikuvituksensa luomaan maailmaan, tajuamatta tapahtunutta ollenkaan.

Se mikä on tapahtunut sairastuneelle ihmiselle, lhpersoonalle tai vastaavalle, voi tapahtua ja tapahtuukin liian kauan hänen vaikutuspiirissään olleelle ihmiselle. Tämä tuo julki hyvin murheellisen puolen käsittelemästämme asiasta. Olosuhteet eivät rajoitu vain yhteen ihmiseen tai yhteen kotiin tai yhteisöön. Jokainen ”tartutettu” persoona levittää huonovointisuutta ympäristöönsä, missä sitten kulkeekin. Täten yksi lhpersoonaa voi sairastuttaa suuren määrän lähimmäisiinsä, ja sen tähden kysymys ei olekaan mistään pikkuongelmasta, vaan tietyissä kasvualustoissa jopa yhteisölliseksi muodostuvasta ongelmasta.

Ole sitten oma itsesi näissä olosuhteissa!

Jos Maija ei ollut tosi, oma itsensä, ei Mattikaan voinut olla sitä, mitä olisi ollut toisenlaisen ihmisen kanssa. Tietyissä määrin hän pyrki olemaan oma itsensä, mutta kaikki itsenäisyys oli vaimolle kuin sodanjulistusta, ärsyttävää, hänelle epätodellista. Mattihan ei lainkaan vastannut hänen odotuksiaan!

Matti ei aivan suoranaisesti kokenut sitä, mitä jokin kertomuksemme naisista saattoi kokea. Mies saattoi hallita vaimoiaan siinä määrin, että ei uskonut tämän osaavan hankkia sen paremmin vaatteita kuin ei meikkejäkään. Siksi hän jatkuvasti huolehti vaimoa koskevista ostoksista, pukien tämän oman mielensä mukaan, kysymättä tämän mielipidettä. Jokainen vähänkin naista tunteva tietää mitä tällaisesta on seurauksena! Totaalinen katastrofi! Kun vielä lisäksi ajattellaan, että mies päättää hiusten väristä ja pituudesta, kynsien lakan väristä, vaimon paksuudesta. Niin, on miehiä, jotka varmuuden vuoksi huolehtivat siitakin, mitä vaimo syö, jotta tämä pysyisi lihavana tai lihoisi, jottei vieraat miehet kiinnostuisi tästä!

Ole siinä sitten tosi, kun mikään sinussa ei ole sinun omaasi!

Millaiset eväät lapset sitten saivat mukaan omaa elämänsä varten näissä olosuhteissa? Heidänkin toteana olemisensa oli ajoittain hyvin kyseenalaista.

Kun Matti ei voinut olla sitä mitä olisi ollut toisenlaisissa olosuhteissa, ei hänenkään ympärilleen voinut muodostua sellaista ilmapiiriä, missä kaikilla olisi ollut hyvä olla.

Millaista oli Maijan työpaikalla? Millainen vaimo oli siellä? Matille ei kukaan koskaan ollut kertonut mitään; hän vain tiesi sen, mitä vaimo itse kertoi. Ja tässä kohtaamme nyt kaksi mahdollisuutta, riippuen useammasta tekijästä. Maija joko harjoitti hirmuvaltaansa myös työpaikalla tai sitten ei. Matti uskoi vaimonsa kuuluvan siihen puoliskoon, jolle riitti hallinta kotona. Työpaikka oli tällaiselle ihmiselle se ympäristö, missä tämä koki tulevaisuutensa hyväksytyksi sen mukaisena, mitä esitti, mitä piti itsessään totena. On siis tarpeetonta pelätä, että jokainen lh-persoonana työpaikallaankin pilaisi ilmapiiriä ja ihmisten elämää. Emme ole vielä tarpeeksi kuulleet kertomuksia työpaikoilta ja kodeista yhtä aikaa, että voisimme tehdä oikeudenmukaisia päätelmiä.

Nykyään monella alalla narsistisuutta ja luonnehäiriöistä käytöstä pidetään jopa etuna. Mutta parantaako se kenenkään muun kuin lh-persoonan työpanosta? Jos muut työntekijät voivat huonosti, on tuskin odotettavissa koko firman tuloksen paraneminen!

Flunssa on helppo sairastaa

Maija oli siis hyvä kaikessa siinä, missä Matti oli hyvä. Mutta missä mies oli huonompi, siinä vaimo aina oli hyvä. Maija seurasi silmä kovana, aivan avioliiton alusta lähtien, kaikkia miehen sanoja ja tekoja. Jos miehen vatsa oli kipeä, ja tämä valitti sitä, alkoi vaimo viimeistään seuraavana aamuna valittaa vatsakipua. Kun väsymys tuli ylivoimaiseksi Maijalle, ei tämä halunnut sitä tunnustaa, vaan nyt iski flunssa sellaisella voimalla, että oli soitettava työpaikalle. Maijan tarpeet siis olivat jatkuvasti kiinni siitä, mitä mies julkatoi.

Monet lh-persoonista eivät ole milloinkaan sairastaneet ainakaan näkyvällä tavalla. Olisiko tämä todiste sille, ettei heillä ole niitä sisäisiä ristiriitoja, jotka aiheuttavat normaaleille ihmisille sairauksia? Heillä ei ole omaatuntoa, heillä ei ole tunteita siinä mielessä kuin tavallisilla ihmisillä.

Itse asiassa Maijalla oli hyvin harvoin todellinen sairaus, sillä useimmiten oli kysymys siitä, että hän kätkei todellisen ongelman keksimänsä vaivan alle. Matti oli todella helisemässä noin päivinä, sillä silloin vaimo heittäytyi todella avuttomaksi ja heikkokuntoiseksi, etenkin useampana keväänä, kun sesonkiin sidottu firma piti pitkää kesälomaa. Matti juoksi asioilla, hankki lääkkeitä, hoiti lapset, vastasi puhelimeen, kun vaimoparan äänikin oli niin karhea. Hän oli olemassa vaimoaan varten, sen hän oli kokenut kaikkina yhteisen elämän päivinä. Hänet oli luotu Maijaa varten, hän oli apu Maijaa varten. Niinhän Sana sanoi, vai oliko se jotenkin toisinpäin?

Kun Matti sitten sairasti, sai hän mitä suurinta huomiota osakseen. Häntä silitettiin päästä, laitettiin kauniisti lakanoiden väliin, tuotiin kaikki tarvittava vuoteeseen. Totta, aivan totta! Kuka uskoisi sitä? Hän

oli Maijan huomion keskipisteenä suunnilleen siitä kun tämä tuli töistä kotiin, sanokaamme noin klo 21.00 asti. Silloin vaimoa alkoi toden teolla väsyttää ja hermostuttaa, ja vaikka oli juuri säälien todennut sisarelleen puhelimesta, kuinka sairas mies on, saattoi hän nyt kovalla ja kiukkuisella äänellä kuuluttaa, ettei hän nyt sentään aivan kaikessa voinut miestänsä palvelella! Rajansa kaikella!

Jälleen kerran Matti-parka oli luullut asioiden sitenkin muuttuneen, kun muutaman tunnin ajan oli saanut kokea sellaista hellyyttä. Tämä oli kaikkein raskainta elämässä, jatkuva pettymys, jatkuva luulo sen suhteen, että jokin voisi muuttua. Mutta mikään ei ollut muuttunut parempaan suuntaan, vaan siihen toiseen suuntaan!

Katso itse eteesi!

Kun työtilanne oli todella huono, kokeili Matti yksityisyritteliäisyyttäkin, mikä paljon aikaa ja voimia vaativana oli mitä ahdistavin tekijä vaimolle ja sen johdosta sitten koko perheelle. Jos jokin asia ei ollut vaimon mieleen, merkitsi se sitä, että jokin hänessä alkoi jokaisella ajateltavissa olevalla tavalla taistella niin miehen kuin hänen yrityksensäkin nujertamiseksi. Kaikille tuttaville hän kehui miehensä yritysintoa, mutta kun mies jossakin vaiheessa oli tekemässä kohdalokasta virhettä liiketoiminnassaan, ei hän varottanut miestä ollenkaan, vaan kehui tuttavalleen, että nythän saa sitten mies nähdä, ettei hänestä ole liikealalle!

Maijan vahingonilo oli hänelle aivan kuin pakollinen tekijä elämässä, jota ilman hän ei tullut toimeen. Kauhistuttavinta kaikessa oli kuitenkin se, että hän aivan käytännössä teki kaikkensa miehen epäonnistumiseksi. Miehen tuoma raha olisi ollut mitä suurimerkityksisin perheelle, mutta sitä ei vaimo ajatellut edes lasten itkiessä sitä, ettei ollut varaa hankkia heille asiallisia hiihtovälineitä tai vastaavaa.

Kukaan ei riitele yksikseen

On väittämiä, joiden paikkansapitävyys voidaan kiistää kysymyksen ollessa luonnehäiriöstä. Kautta aikojen on väitetty, ettei kukaan voi riidellä yksikseen, vaan aina on vikaa kummassakin osapuolella. Olemme varmaankin kirjoittaneet kylliksi, jotta ajatteleva ihminen voi päätellä siitä, että yllä oleva väittäjä ei pidä paikkaansa esimerkkiperheissämme.

Maijalle ja Jussille loukkaantuminen ja suuttuminen, itsensä uhriksi tunteminen, oli melkein kuin päivittäistä leipää, jota ilman kumpikaan ei tullut toimeen. Suuttumisen aihe löytyi melkein mistä tahansa, jos ei muusta, niin päivän lehdestä tai television suosikkiohjelmasta.

Ainakin Maija katseli Kauniita ja rohkeita ja kotimaisiakin sarjoja sillä silmällä, ettei mies ollenkaan ihmetellyt vaimon käytöstä. Tämä hyvin usein samastui mieleisiinsä hahmoihin noissa ohjelmissa, ja kohdelti miestänsä juuri sen mukaisesti. Jos roolihahmolle televisiossa tehtiin pahaa, koki vaimo sen sellaisella

myötätunnolla, että mies sai tuta sen seuraavassa sänykohtauksessa. Ilmeisestikin juuri noista ohjelmista ja aikakauslehtijutuista vaimo ammensi pahaa oloansa ruokkivia asioita, aivan riippumatta siitä mitä todellisuudessa oli.

Maijan täytyi saada suuttua, tuntea itsensä loukatuksi, useamman kerran viikossa. Miten joku voi vielä väittää, että riitaan tarvitaan kaksi? Eihän heidän erimielisyytensä millään tavoin ollut heidän erimielisyytensä, vaan vaimon erimielisyys! Matin ei tarvinnut edes vastustella tai korottaa ääntänsä, sillä vaimon mieli oli murheellinen. Ja kun hän alkoi yhä enemmän korottaa ääntään, oli aivan samantekevää mitä mies teki. Maija huusi aikansa, eikä halunnut kuulla sanaakaan mieheltään.

Mitätöiminen

Mitä enemmän puhumme luonnehäiriöstä ja pehrydymme sille ominaisiin piirteisiin, vakiintuvat tietynlaiset mielikuvat. Yksi perustavaa laatua oleva käsite on ”mitätöiminen”. Lh-persoonana on jo kirjoittamamme perusteella ottanut kuin elämäntehtäväkseen toisen ihmisen vähättelyn ja suoranaisten mitätöimisen. Ei mitätöidä ainoastaan ihmistä itseään persoonana, vaan kaikki häneen liittyvä.

Tämä ei useinkaan tapahdu niin ilmeisellä tavalla, että sen heti huomaisi. Moni ihminen tällaisen kohtelun uhrina ollessaan ihmettelee mahdollisesti vuosikautia sisimmässään olevaa ahdistavaa tunnetta, eikä kuitenkaan pääse selvytyteen siitä, mikä sen todella aiheuttaa.

Mitätöimisen tekee todella kipeäksi, jos se puetaan näennäisesti ylistäviin ja positiivisiin sanoihin, joiden kohdalla pätee se, mistä olemme myöskin kirjoittaneet: lh-persoonan sanoilla ja käsitteillä on aivan eri merkitys kuin jonkun aivan tavalliseksi luonnehdittavan ihmisen kohdalla.

Kun Jussi musikaalisesti keskivertoisen lahjakkaana harrasti soittovälineitä siinä määrin, että pääsi paikkakunnalta kokoonpannussa pikkuorkesterissa soittamaan pianoa, oli hän tavattoman ylpeä noustessaan muiden soittajien kanssa vastaanottamaan yleisön suosionsoitukset. Ei ollut merkitystä sillä, että suurin osa musisoinnista tapahtui paikkakunnan pikkujuhlissa ja ravintoloissa, usein hyvinkin humalaiselle kuulijakunnalle. Hän oli se, jonka johdosta perhe kuului kaupungin kermaan, etenkin kun hän firman toiseksi korkeimpana johtajana oli arvostetussa asemassa kunnan päättäjienkin silmissä.

Jussi kärsi kuitenkin silminnähden siitä, että työ vakuutusyhtiössä vei kaikki Liisa-vaimon voimavarat. Muiden orkesterinjäsenten vaimot olivat hänen mielestään paljon enemmän mukana miestensä riennoissa, istuen ravintoloissa kuuntelemassa, ja tullen silloin tällöin karaoke-tyyliin laulamaan pianon ympärille. Liisalle tällainen ei sopinut, yksinkertaisesti siitä syystä, etteivät ravintolaillat ollenkaan olleet hänen mieleensä. Olkoonkin niin, että joillakin näistä naisista oli melko kaunis lauluääni — näkyi selvästi, että

kaikki mukana oleminen oli vain teatterimaista, miesten vaatimuksesta tapahtuvaa nuoleskelua.

Liisa osasi soittaa kitaraa, koska oli oppinut sen jo teini-ikäisenä, mutta Jussin mielestä kitaransoitaminen oli nautittavaa ainoastaan silloin, jos kitara oli Landolan tai jonkun muun laatumerkin kalleimpia malleja, ja jos soittaja oli joku muu kuin Liisa! Jussi tosin kallisteli päätään hyväksyvästi myhäillen, mutta saattoi joskus tuoda pienen taskunauhurin äänitysasennessa Liisan nuottien viereen: ”Otetaanpas nyt hiukan musiikkia nauhalle, että on sitten vanhana jotakin muisteltavaa!”

Vaimo soitteli ajattelematta sen paremmin vieressä pyörivää nauhuria. ”Kiitos, se oli kaunista”, totesi ohitse kulkeva mies huomattuaan nauhurin napsahtaneen nauhan loppumisen merkiksi.

Liisa sai siis kehuja ainakin silloin tällöin, mutta hänen sisäinen ahdistuksensa paheni hetkestä toiseen. Etenkin, kun Jussi sitten saattoi kuin ohimennen napata kitaran syliinsä, soittaen juuri niitä kappaleita mitä vaimo hetki sitten oli esittänyt. Mutta nyt ote oli korvinkuultavan erilainen, itsetietoinen, rytmi selvästi erottuva siitä, miten Liisa oli kappaleen soittanut. Jussin hymyilevät, ikään kuin voitonriemuiset ilmeet kertoivat vaimolle kaiken. Hän oli tosin soittanut melko hyvin, mutta nyt oli mestari asialla! Kitaran paikalleen asettaen Jussi loi Liisaan sellaisen ylitsepuursuavaa itserakkautta säteilevän katseen, että Liisan oli pakko katsoa muualle. Viesti oli selvä: Jussi oli kaikessa parempi kuin hän!

Joku saattaa olla sitä mieltä, että tämä on normaalia elämää, sellaistaahan sattuu kaikessa ihmistenvälisessä kanssakäymisessä. Eihän ole mitään pahaa siinä, jos esim. soittotaidot pannaan arvojärjestykseensä! On kuitenkin suuri ero siinä, kuka tämän järjestyksen tekee ja kuinka usein!

Liisan ystävät pitivät tämän soitosta ja kehuivat sitä jopa Jussille, joka yhtyi kehuihin ja hymyili kauniisti, ennen kaikkea sievimmän näköisille vaimon ystävättäriille. Samana iltana jo peittojen välissä oltaessa Jussi yhtäkkiä havahtui unisuudestaan ja totesi: ”Kuule Liisa, ne sinun ystävättäresi eivät taida olla oikein musikaalisia!” Liisa tiesi tarkalleen mistä oli kysymys, ja rintaa kouraisi jälleen kerran tuo niin tutuksi tullut tunne itsensä häpäisemisestä vieraiden aikana. Vieraiden yllytyksestä hän oli jälleen kerran ottanut kitaran esiin ja säestänyt näiden laulua, mutta rytmissä oli ilmeisestikin ollut taas jotakin vikaa.

Todellisuudessa Liisa soitti ihan hyvin, pystyen jopa mukailemaan laulavien omintakeisia koukeroita. Mutta häneltä odotettiin samanlaista täydellisyyttä instrumentin hallinnassa, mikä oli omiaan Jussille, joka soitti todellakin kuin tietokoneen ohjaamana hallitusti, täsmällisesti, koneellisesti. Kuka pitää koneellisesta soitosta, se on jokaisen yksityisasia. Mutta eiköhän ole todellisuutta se, että jossakin määrin improvisoitu soitto kuulostaa sittenkin paljon kauniimmalta kuin täydellisyydessä takova, ennalta ohjelmoitu automaattipiano?

Vain paras on kyllin hyvää hänelle!

Perheen rahavarat olivat jatkuvasti vähissä, vaikka kumpikin ansaitsi melko hyvin. Tämä johtui siitä, että perheen pää halusi vain parasta, jo niinäkin vuosina, kun vain Liisalla oli hyvin palkattu työ. Noina vuosina Jussi vasta etsi karriääriänsä, ja sai tyytyä satunnaisiin tuloihin, kun jostakin syystä hänen itsetietoinen käytöksensä loukkasi monia työnantajia. Kuinka monet potkut mies saikaan koeaikanaan!

Nyt oli yksi orkesterinjäsenistä päättänyt hankkia kotiinsa uuden pianon, ja pyytänyt muita jäseniä mukaan testauskiertueelle. Oli tärkeää, että soitin olisi huippulaatua, sillä sitä soittaisi ennen kaikkea ostajan vaimo. Jussi tunsu tämän naisihmisen, joka todella oli kiinnostunut musiikista, aivan toisin kuin Liisa. Mil-laista se olisikaan, jos Jussi saisi samanlaista tukea vaimoltaan, kuin tämä orkesterinjäsen! Katkera mieli valtasi Jussin, ja hän halusi jotakin hyvitystä tämän kärsimyksensä johdosta.

Liisa oli todella hämmästynyt tullessaan kotiin ja kuullessaan pianonsoittoa. Ainahan heillä oli piano soinut, mutta nyt jo ulko-ovelle asti kuuli selvästi, että ääni lähti orkesteritasoisesta, todella korkeatasoisesta soittimesta.

Liisa ei tiennyt mitä ajatella ja miten jalkansa asettaa, ja siksi hän käveli edestakaisin olohuoneessa kuunnellessaan miehen selitystä siitä, kuinka suuren alennuksen hän oli saanut ostaessaan samanaikaisesti ystävänsä kanssa tämän uuden pianon. Vanhasta oli saatu niin hyvä alennus, että oli uskomatonta, kuinka paljon liike hyvitti niinkin vanhasta soittimesta.

Kyllähän vaimo vakuutusvirkailijana tiesi rahasioista ja erilaisten esineiden arvoista. Eikä hänelle ollut mikään ihmettelemisen aihe se, että entisestä pianosta oli hyvitetty melkein sama hinta kuin minkä he olivat siitä uutena maksaneet.

Ajaahan Pyhimyskin...

Tietämättä tulisiko hänen nyt itkeä vai nauraa, hän ajatteli edellistä yhtä absurdia tilannetta, kun mies väen väkisin oli ollut vaihtamassa heidän melkein uutta Lada Samaraansa paremmin heidän perheensä tasoa vastaavaan uuteen Jaguaariin, jonka mies oli nähnyt Helsinkiläisen autoliikkeen ikkunassa. Joku oli jo ostanut auton, eikä ollut pystynyt maksamaan edes so-vittua toista erää ajallaan, joten auto oli palautunut liikkeeseen. Nyt Jussi aivan kiihossa, kaulasuonet pullottaen oli ylistänyt aivan järjettömän hyvää tilaisuutta vanhasta autosta eroon pääsemiseksi, kun liike lupasi hyvittää Ladasta melkein kaksinkertaisesti sen todellisen arvon! Auto olisi Jussin nuoruuden haaveiden toteutuminen ja vastaisi täydellisesti hänen karriäärinsä nousukäyrää!

Tuolloin Liisa oli onnistunut parin päivän tuskallisen kamppailun jälkeen vakuuttamaan aivan ekstaasisa olleen miehen siitä, ettei heillä ollut varaa hankkia (huomaa naisen oveluus ja järki!) toista autoa Jaguaarin lisäksi, sillä lapsi olisi syntyvä milloin tahansa, eikä tuollaiseen urheiluautoon ollut mitään mahdoli-

suutta sijoittaa sekä turvaistuinta että lastenvaunuja. Ja juuri siitä syystä, kun ei ollut varaa pitää kahta autoa, jätettiin Jaguaari ostamatta!

Mutta nyt oli piano jo olohuoneessa, ja Liisan tuli mennä liikkeeseen panemaan nimensä osamaksusopimukseen, koska miehellä ei ollut vakinaista virkaa. Liisa oli niin vihasta kiehuva astuessaan liikkeeseen, että myyjäkin oli kauhuissaan. Kaupan peruuttaminen ei tullut kysymykseen, sillä toisen pianon ostanut oli saanut niin suuren alennuksen yhteiskaupan johdosta, ja olisi ollut todella noloa jos Liisa olisi ryhtynyt ankariin toimenpiteisiin.

Liisa ei erikoisesti pitänyt pianonsoitosta, ehkä ennen kaikkea siksi, että piano oli ahdistava paino vaimon rinnan päällä, sillä se merkitsi koko ajan hänen väheksymistään niin lahjakkaan miehen vierellä. Liisa pani nimensä paperiin, joka velvoittaisi hänet monen vuoden ajaksi maksumieheksi. Kuin syrjäsilmillä hän katseli eri osastolla hämmöttäviä sähköurkuja, joiden soitosta hän piti tavattomasti, etenkin Hammond-urkujen.

Jussi oli hyvin paljon pois kotoa, ja niinpä Liisa eräänä päivänä, vihansa laannuttua, istuutui uuden soittimen ääreen asettaen eteensä Aaronin pianokoulun. Muutaman viikon kuluttua hän soitti jo monimutkaisempiakin kappaleita Jussin hämmästykseksi. ”Helkkari, kuinka hienoa”, ajatteli Jussi ja sai hiukan sovittua kärsimykselleen. Ehkä vaimosta sittenkin olisi tueksi hänen omalle karriäärillensä orkesterin jäsenenä!

Jussi neuvoi Liisaa ja otti välillä kitarankin käteensä, ja nyt onnellinen aviopari soitti yhdessä sellaisia kappaleita, mille löytyi yhteensopivat nuotit. Jussi oli onnessaan ja kehui Liisan soitto-opintoja tuttavillekin. Musikaalinen Trappin perhe! Jussin mielestä Sound of Music oli lällynlällyä, mutta tässä kohden hän nosti rintaansa aivan kuin olisi ollut tuo merikapteeni Liisan mieltä liikuttavassa elokuvassa!

Ei kai nyt unohdu, ken on maassa taitavin?

Liisa oppi todella nopeasti, ja Jussi kehui yhä edelleen, mutta jotakin erikoista oli tämän ilmeessä päivästä toiseen yhä enemmän. Suu kyllä kehui, mutta kasvot saivat yhä enemmän piirteitä, jotka viestivät Liisalle: ”Helkkari, akkahan on lahjakas, enkä minä tiennyt siitä mitään! Sehän oppii nopeammin kuin minä itse!”

Liisa nautti sydämensä pohjasta tästä uudesta käänteestä elämässään. Hän ei ollutkaan aivan niin mitätön, kuin oli tähän asti luullut, ja kerrankin Jussi kehui häntä! Mutta jokin ei enää ollut niin kuin vaimon alkaessa soittonsa. Nyt Jussi istui pianon ääressä niin usein, ettei Liisalla juurikaan ollut mahdollisuutta soittamiseen. Jussi harjoitteli ja harjoitteli, ja nyt oli jokin uusi ääni kellossa aina sen jälkeen kun Liisa oli sulkemassa kantta soittamisensa jälkeen. ”Kuule Liisa, piano on todella hieno soitin, etenkin meidän konserttipianomme! Mutta että sen soitosta todella voisi nauttia, pitäisi sitä soittaa todella ammattimaisesti!”

Liisa rypisti otsaansa ja mietti miehen välittämää sanomaa. Hän palautui mitätöityyn asemaansa hetkessä, useita viikkoja kestäneen huuman jälkeen. Piano oli siis liian hieno soitin hänen soittokykyynsä nähden, ja nyt Jussin oli pakko pinnistää itsensä äärimmilleen osoittaakseen jälleen kerran ylivoimaisuutensa vaimoonsa nähden. Siksi siis Jussi oli viime aikoina ollut niin kiukkuinen ja hermostunut!

”Kuulehan Liisa, sinä olet aina sanonut, että sinä haluaisit mieluummin soittaa sähköurkuja, niiden soittohan on niin erilaista, että taitamattomammastakin soitosta voi jo nauttia, ainakin itse! Mitä jos hankkimmme sinulle käytetyt sähköurut sieltä liikkeestä? Minä voin vaikka maksaa ne osamaksulla! Meillä on nyt niin monta esiintymistä tulossa, että piano ei oikeastaan jouda sinun käyttöösi!”

Liisa oli toisaalta hyvin loukkaantunut ja ärtynyt, mutta ei ihan kauheasti, sillä eihän niin mitätöity ihminen voinut kovin suurella määrällä tuoda tunteitansa esiin. Hän saisi aivan omat sähköurut, se vasta jotakin!

Ei ollut yhtään käytettyjä urkuja, ja Jussi oli jo pettyneenä astunut muutaman askeleen ulko-ovea kohti. Myyjä muisti tämän viehättävän ja silloin niin kauhistuttavan vihaisen, mutta ahdistuneen naisihmisen. Nytkin tämän kasvoilta kuvastui sanoinkuvaamaton pettymys. Mies, naisen edessä ajoittain kuin vahaa, myönsi yksien urkujen olevan todellisuudessa käytetyt, vaikka niitä uutena myytiinkin. Jos Liisa menisi johtajan luokse ja kertoisi havainneensa uruissa selviä käyttämisen merkkejä, ja olevansa vihainen ”petoksen yrityksestä”, saattaisi johtaja antaa suurenkin alennuksen.

Joskus tiellemme sattuu enkeleitä, ja jokin meistä huokuva anova tuska tunkeutuu ulkopuolisenkin havaintopiiriin. Liisaa melkein itketti pelko siitä, ettei hän saisikaan urkuja, ja se taisi näkyä hänen olemuksestaan. Hinta putosi niin paljon, ettei naisparka ollut käsittää sitä. Mutta joskus meille korvataan menetyksiämme, joskin ehkä ei samassa mittakaavassa. Liisa maksaisi vielä monta vuotta miehensä pianoa, ja nyt hänelle tuli soitin, joka maksoi vain murto-osan konserttipianon hinnasta!

Vuoristoradalla — aina

Lh-persoonan kanssa eläminen on kuin vuoristorataa, missä ylösnousu on pitkä ja loiva, mutta alastulot kuin suoraa pudotusta. Liisalla oli jälleen kerran yksi nousu edessään. Jussi jälleen kerran teki kaikkensa vaimon soittotaidon kehittämiseksi, sillä eihän pianon ja sähköurkujen soittamista voinut kukaan järkävä verrata keskenään! Ja tiesihän Jussi senkin, että kun Liisa tarpeeksi kauan soittaisi sähköurkuja, katoaisi tältä se oikea kosketus, mitä pianon soittamisessa tarvitaan!

Jussi kiersi antikvariaatteja ja nuottiliikkeitä, jotta heillä olisi ollut kahdet nuotit. He soittivat yhdessä sitä mukaa kuin Liisa oppi uusia kappaleita. Liisa oli aivan hurmiossa ja tuttavien vieraillessa aina soitettiin yhdessä.

Näin jatkui sen vuoden joulukuun asti. Oli Liisa tosin huomannut, ettei Jussi enää ollut niin kovin innoikas yhdessä soittamiseen ja urkujen nuotitkin olivat aika usein kateissa urkujen takana, lehtipinon alla, tai jopa viereisessä komerossa vaatteiden alla. Mutta nyt Jussi harjoitteli entistä enemmän, entistä punakampana naamaltaan. Jokin oli taas vialla. Sen Liisa tulisi tuntemaan jokaisella hermollaan ja säikeellään ennen vuodenvaihdetta. Hän aavisti kyllä, mutta ei halunnut uskoa sitä todeksi. Olemme jo kertoneet siitä, mitä tapahtui.

Jos urkujen soittoa ei voinut verrata pianon soittoon, sellaiseen lahjakkaaseen soittoon, mitä Jussi harasti, niin voitiin kuitenkin verrata sitä, millaisella tavalla soittaja soitti ja katsoi nuotteihin. Jussi ei millään oppinut soittamaan ulkoa, vaikka kuinka yritti. Osasi hän toki muutaman kappaleen, joita useimmiten soitettiin ravintoloissa, mutta säveltäjä ei yltänyt sen pidemmälle. Mutta nyt Liisa soitti ulkomuistista melkein jokaisen oppimansa kappaleen.

Jussi oli tottunut koneelliseen soittamistapaan, jonka merkitys ei niinkään tullut esiin orkesterin soittaessa, mutta yksin soittaessa Jussia itseäänkin alkoi vaivata improvisaation puutteensa, mitä Liisalla taas oli liiaksikin, aivan liiaksi!

Jussi yritti taas soittaa Liisan kanssa, mutta tarkoitus oli ilmeisvä. Hän joutui jatkuvasti tapailemaan nuotteja, pysähtymään, odottaen että Liisa soittaisi edes yhden säkeistön oikealla rytmillä. Mitä ihmettä oli tapahtunut vaimolle, kun tämän koko ajan soitti väärällä rytmillä? Eihän tuollaiseen soittoon voinut mitenkään yhtyä pianon kanssa, saati sitten kitaralla?

Sitten tulivat nuo joulunalustapahtumat, jotka johtivat niin suureen mielipahaan, että Liisa lopetti soittamisensa kokonaan.

Kaikki oikeudet pidätetään

Copyright

Markku Vuori 2004

Kirjoituksen julkistaminen mahdollista kirjoittajan kanssa tehdyn kirjallisen sopimuksen perusteella.